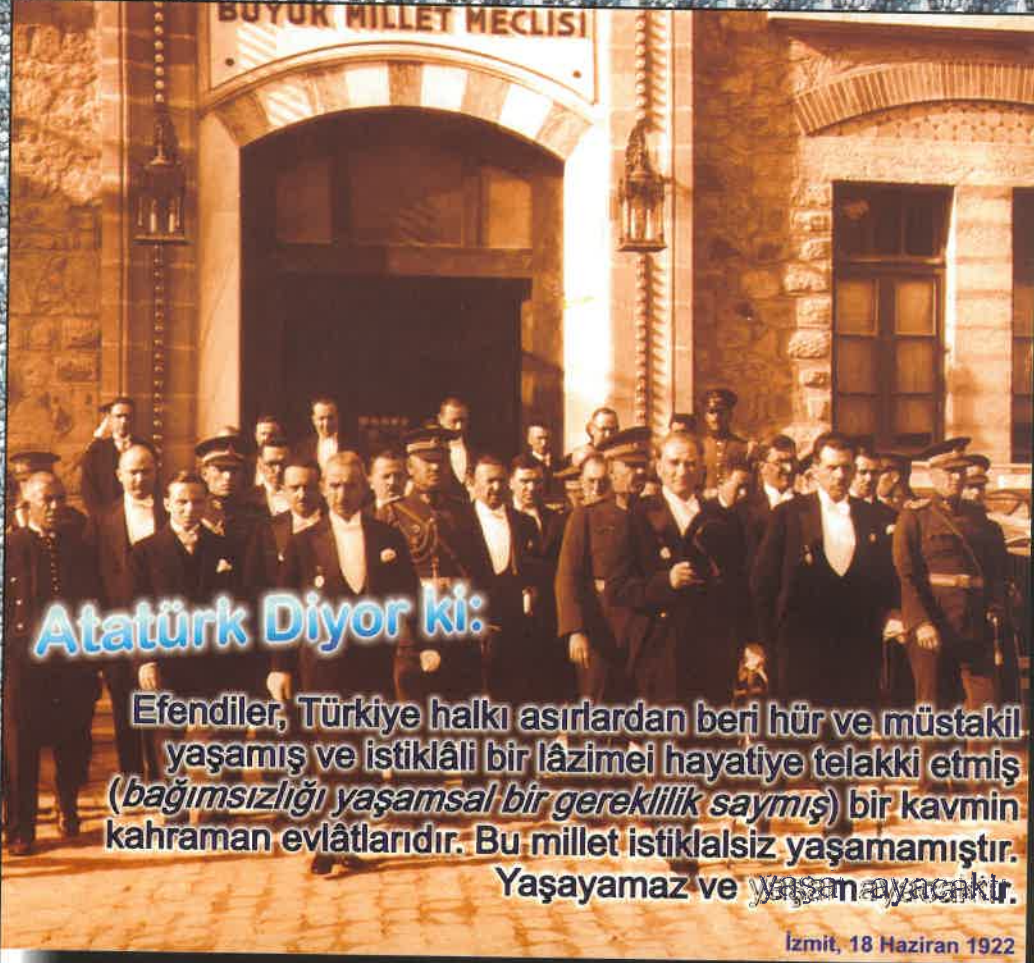

ÇİMENTO İŞVEREN

<http://www.cmis.org.tr/dergi>

ISSN 1300-3526

ÇİMENTO MÜSTAHSİLLERİ İŞVERENLERİ SENDİKASI YAYIN ORGANI

Atatürk Diyor ki:

Efendiler, Türkiye halkı asırlardan beri hür ve müstakil yaşamış ve istiklâli bir lâzimeî hayatiye telakki etmiş (*bağımsızlığı yaşamsal bir gereklilik saymış*) bir kavmin kahraman evlâtlarıdır. Bu millet istiklalsiz yaşamamıştır. Yaşayamaz ve yaşamaıyacaktır.

Izmit, 18 Haziran 1922

CİLT : 13
SAYI : 1
OCAK 1999

GAZİNİ MUSTAFA KEMAL BULVARI 83/7 MALTEPE 06570 ANKARA

FRANSA'DA SOSYAL GÜVENLİK

Genel Sistem*

Dr. Otto Kaufmann

Max Planck Yabancı ve Uluslararası
Sosyal Güvenlik Hukuku Enstitüsü, Münih

Çeviren

Prof. Dr. Tankut Centel

Hukuk Fakültesi, İstanbul

Örgütsel yöndeki çeşitlilik, Fransa'nın sosyal güvenlik sistemine damgasını vurmaktadır. 1945 yılında *sécurité sociale* düşüncesi getirildiğinde; o zamana kadar varolan münferit güvence sistemlerinin, tek bir sosyal güvenlik sistemi (*régime général*) altında toplanması öngörülmüştü¹. Bugüne dek buna ulaşamamış ve değişik güvence sistemleri, belirli meslek grupları için va-

rolmaya devam etmiştir². Bazı dallarda zorunlu olan ek sigorta ile isteğe bağlı sigorta dikkate alınarak, halkın büyük bir bölümü sosyal sigorta kapsamına dahil edilmiştir; ancak, buna rağmen 200.000 kişi, hastalık sigortasından yoksundur. Alınmış bulunan ve hatta güncel olan reform önlemleri, sözkonusu açığı kapamak yerine (bak. aşağıda) mali durumun iyileştirilmesini hedef almaktadır.

Genel sistem (*régime général*)³; hastalık sigortasını, analık sigortasını, genel sakat-

* Soziale Sicherheit 47, 7 (Temmuz 1998), 241-248'den çevrilmiştir.

¹ 19 Ekim 1945 tarihli ve 45-2454 sayılı Ordonnance. 4 Ekim 1945 tarihli ve 45-2250 sayılı Ordonnance (J.O.6.10.45, 6280), özel sistemlerin sürdürülmesini düzenlemektedir.

² Bu yazı, genel sistemin krokisini çizmektedir. Diğer sosyal güvenlik sistemleri, başka bir makalede özel olarak ortaya konacaktır.

³ Ayrıntılı bilgi için bak. *Dupeyroux*, Droit de la sécurité sociale, 13. bası Rolande Ruellan'la birlikte,

lık sigortasını, ölüm sigortasını, yaşlılık sigortasını, dulluk sigortasını, iş riskleri sigortasını ve aile yardımları sistemini kapsamaktadır. Bakıma muhtaçlık, aynı şekilde güvencelenmiştir. İşsizlik sigortası, İş Kodu'nda ayrı olarak düzenlenmiştir. Nihayet, prime bağlı bulunmayan yardımlar da öngörülmüştür.

1995 yılında tüm sosyal güvenlik sistemlerinden, toplam olarak 2.685.735 milyon Frank sağlanmış olup; bunların 1.760.923 milyon Frank'lık bölümü, prim ödemeleridir. 2.737.000 milyon Frank tutan toplam harcamalardan, 1.933.000 milyon Frank sosyal güvenlik yardımlarına ve 1.849.418 milyon Frank sosyal sigorta harcamalarına ayrılmıştır. 323.000 milyon Frank da, çeşitli sistemler arasındaki mali açığın kapatılmasında kullanılmıştır.

I. Kişiler İtibariyle Uygulama Alanı

Sigorta zorunluğunun yanısıra, bazı sigorta dalları için, isteğe bağlı sigorta olanağı da mevcuttur.

Régime général içinde sigorta zorunluğu; esas olarak sanayi, ekonomi ve hizmet sektörlerinde bağımlı olarak çalışan herkes için sözkonusudur⁴. Bu konuda, istihdam biçimi, önemli olmamakta ve ücretin miktarı ile ne şekilde ödendiği de önem taşımamaktadır.

İsteğe bağlı sigorta; hastalık ile analık sigortalarında, yaşlılık sigortasında, sakatlık sigortasında ve işkazası sigortasında mümkündür. Yaşlılık ile sakatlık sigortalarında isteğe bağlı sigorta, biryandan isteğe bağlı sigortaya devam olarak öngörülmüştür. Diğer yandan, kişiler, çocukları göze-

ten veya sakatlara parasız bakan sigortalar için isteğe bağlı sigortalanabilir. Nihayet, Fransa dışında çalışan ama Fransız vatanı bulunan işçiler, isteğe bağlı olarak yaşlılık için sigortalanabilir⁵. Hastalık sigortasında isteğe bağlı sigorta, *assurance personnelle* olarak öngörülmüştür⁶.

Sigortalının yakınları (*ayants droit*) da, aynı şekilde yardımlardan yararlanmaktadır. Hastalık sigortasında, birlikte sigortalanan kişi sayısı genişletilmiş olup; bu sigorta kolunda sigortalının yakınları içine, sadece aile üyeleri değil, sigortalının hayat arkadaşı veya sigortalının baktığı kişiler de alınmıştır.

II. Hastalık Sigortası (*assurance maladie*)

Hastalık sigortası, geri ödeme ilkesine dayanmakta; ancak, sigorta kurumunun masrafları doğrudan üstlenişi, çoğu kez yardım kurumu ile yardımı yerine getiren kuruluşlar arasındaki sözleşmeler temelinde gerçekleşmektedir. Bizzat doktor seçimi tanınmıştır. Prim ödemelerinin ötesinde, sigortalının finansmana katılması zorunludur.

Hastalık sigortası yardımları

Hem eşya biçiminde ve hem de gelir kaybını telafi edici nitelikte yardımlar öngörülmüştür.

Eşya yardımları

Hastalık halinde, eşya yardımlarını talep etme hakkı vardır⁷. Doktor ve dişhekim muayenesi, diş takma, ilaçlar, yardımcı araçlar için yapılan masraflar ödenmektedir. Bunlara laboratuvar tahlilleri, hastanede bakım, rehabilitasyon önlemleri, kürler gibi yardımlar ile hastaneye götürülme veya uzman kuruluşlara yatırma için yapılan

1998; ayrıca toplu bir bakış için bak. *Lüdtke-Hanjery/Zender*, Europas Soziale Sicherungssysteme auf dem Weg ins neue Jahrtausend, ZFSH/SGB, 1997, 259 (271); *Becker*, Staat und autonome Träger im Sozialleistungsrecht, 1996, 229 vd.

⁴ Art. L. 311-2 Code de la sécurité sociale (CSS).

⁵ Art. L. 742-1 ve Art. L. 762-1 CSS.

⁶ Art. L. 741-1 vd. CSS.

⁷ Art. L. 161-2 CSS.

harcamalar da eklenmektedir. Sandıklar ile diğerleri arasındaki anlaşmalar; ücretlendirme yardım başına yapıldığı için, yapılacak ödemenin miktarını düzenlemekte ve ödeme tutarlarını gerçek masraflardan bağımsız olarak belirlemekte veya tarifeler saptamaktadır.

Eşya yardımlarını talep hakkı, sigortalı ile yakınları ve geride kalanlar için, sigorta ilişkisinin sona ermesinden sonraki oniki ay içinde devam etmektedir⁸.

Para yardımları

Hastalık sigortası, üç günlük bir bekleme süresinden sonra ve işgöremezliğin dördüncü gününden itibaren, ücretin yarısı tutarında günlük hastalık parası ödenmektedir⁹. Ancak, bu paranın miktarı sınırlanmıştır. Enaz üç çocuk geçindirilmek zorundaysa, hastalık parası miktarı 31 inci günden itibaren ücretin üçte ikisine yükselmektedir. Uzun süreli bir hastalık sözkonusu olduğunda da, hastalık parası üç yıl boyunca ödenmekte; bunun dışında ise, hastalık parası isteme hakkı, üç yıl içinde 360 gün süreyle varolmaktadır. Özellikle toplu iş sözleşmeleri ise, bunları aşan yardımları öngörmektedir.

Sigortalının finansmana katılımı

Bir yandan, sigortalının katılım payı (*ticket modérateur*) öngörülmüştür. Bunun miktarı; tedavi ücretinde hastanede ise % 20 değilse % 30, tıp dışı yardımlarda % 40 , ilaçlarda % 65 ve bunun dışında % 35 (taşıma dahil) olmak üzere, yardıma göre değişmektedir. Katılma payını azaltmak için, ek bir sigorta yapılabilir. Belli şartlar yerine getirildiğinde, katılım payı gerekmez¹⁰. Sözelimi özellikle uzun süreli hastalıklarda, ikame edilemez nitelikteki ilaçlarda, çok ağır tıbbi müdahalelerde, analıkta ve

belirli ön tahlillerde katılım payı sözkonusu değildir.

Diğer yandan, hastane götürü ücreti (*forfait hospitalier*) olarak, günde 70 Frank ödemesi gerekmektedir.

III. Analık Sigortası (assurance maternité)

Sigortalının yakınları (karısı, hayat arkadaşı ve kız çocukları), sadece eşya yardımlarını alırken; sigortalının kendisi, para yardımlarını da almaktadır. Sigortalı, sekiz haftalık bir asgari istirahat süresine uymakla yükümlü olup; doğum öncesi altıncı haftadan itibaren doğum sonrası onuncu haftaya kadar, doğum izni kullanma hakkına sahiptir¹¹. Bu istirahat süresi, üçüncü çocuktan itibaren uzamaktadır. Analık parası, ücreti karşılamakla birlikte, miktarı bakımından sınırlıdır.

IV. Sakatlık Sigortası (assurance invalidité)

Sakatlık sigortasından yardım alabilmek için; sigortalının, belli bir süre çalışmış olması¹² ve çalışmanın bırakıldığı ayın ilk gününün öncesinde, oniki aylık bir asgari sigortalılık süresine sahip bulunması¹³ gerekir.

Sakatlık kriterleri ile kavram ve türleri

Sakatlık, işgöremezlik kavramı genel ve çok etkenli olup; sakatlık durumu, yaklaşık-

⁸ Art. L. 161-8 CSS.

⁹ Art. L. 321-1-5°, 323-1, R. 323-5 CSS.

¹⁰ Art. L. 322-3 CSS.

¹¹ Art. L. 224-1 Code du travail, Art. L. 331-3, 4 CSS.

¹² Çalışmayı bırakma veya organizmanın erken yıpranması yüzünden ortaya çıkacak sakatlık öncesindeki son dört üç-aylık süre boyunca, sigortalının en az 800 saat çalışmış bulunması gerekir; bunun 200 saatlik bölümü, dört üç-aylık sürenin ilkinde geçirilmeli ya da sigortalı, çalışmayı bırakmadan önce geçen oniki aylık süre zarfında en az 800 iş saati boyunca çalışıp, bunun 200 saatini bu sürenin ilk üç ayında doldurduğunu kanıtlamalıdır.

¹³ Art. R. 313-5 CSS.

soyut biçimde değerlendirilmektedir¹⁴. Sigortalı; çalışma veya kazanma gücü üçte iki oranında azaldığı ve herhangi bir meslekte, daha önceki mesleğiyle aynı kategoride ve aynı yörede bulunan bir işçinin normal olarak alacağı ücretin üçte birinden daha çoğunu kazanacak durumda bulunmadığı takdirde, sakatlık aylığına hak kazanır¹⁵. Buna göre, sakatlık durumu, genel emek piyasasındaki mevcut kazanç ve iş olanakları açısından saptanmaktadır.

Üç tür sakatlık öngörülmektedir¹⁶. İlk kategorideki sakatlar, halen ücretli bir faaliyette bulunabilecek olanlardır. İkinci kategoride bulunanlar, artık hiçbir mesleki faaliyet gösteremeyecek olanlardır¹⁷. Mutlak olarak mesleki faaliyette bulunma gücü olmayan ve buna ilaveten, günlük yaşamı geçirmek için bir üçüncü kişinin yardımına muhtaç bulunan kişiler de, üçüncü kategoriye girmektedir.

Sakatlık yardımları

Sakatlık aylığının dışında, sakatın ölümü halinde, onun sakat yakınlarına aylık ödenmesi mümkündür; ayrıca, hastalık veya analık sigortası yardımlarını isteme hakkı da vardır.

Aylık miktarı, sakatlık türüyle bağlantılı olarak, en yüksek on yılın kazancının ortalama tutarına göre belirlenmektedir. Her halde, hem bir asgari ve hem de bir azami miktar öngörülmüştür. İlk kategoriye giren sakatların azami sakatlık aylığı, % 30 ve

ikinci kategoridekilerinki de, yaşlılık sigortası için geçerli olan sınırın % 50'si tutarındadır¹⁸. Üçüncü kategoriye girenler için de, üçüncü kişiye gerek duyulması nedeniyle, bir artı yardım sağlanmaktadır.

Sigortalının 60 yaşını doldurmasından itibaren, normal olarak, yaşlılık sigortasından özel bir işgöremezlik geliri ödenmektedir. 65 yaşın doldurulmasıyla birlikte de, normal yaşlılık aylığı, daha önce ödenen yaşlılık aylığının yerini almaktadır.

V. Yaşlılık Sigortası (assurance vieillesse)

Yaşlılık sigortası, değişik reformların konusu olmuştur. Özellikle mali ve demografik durum, Beyaz Kitap'ın¹⁹ sunulmasından sonra yasakoyucuyu, 1994 yılında sigortalılık süresinin uzatılmasına ve aylık hesaplama esaslarının değiştirilmesine ilişkin bir reforma girişmeye götürmüştür²⁰.

Yardımlarda özellikle, prime bağlı yaşlılık aylıklarının asgari güvenceden ayırt edilmesi gerekir. Aynı şekilde, ölenin yakınları için de, yardım öngörülmüştür²¹.

¹⁴ Sakatlık sigortasıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bak. Kaufmann, Die soziale Sicherung für den Fall der Invalidität in Frankreich-Reinhard/Kruse/von Maydell (yay.), Invaliditätssicherung im Rechtsvergleich, 1998, 151-201.

¹⁵ Art. L. 341-1 CSS.

¹⁶ Art. L. 341-4 CSS.

¹⁷ Herşeyden önce, sakatlık durumu, mevcut bir iş ilişkisini sona erdirmemektedir. Bu saik üzerine dayalı bir fesih, işgöremezlik açıkça saptanamadığı takdirde, geçersizdir (Cass. Soc., 13.1.1998, Schaming, C./Bartsch, S. Droit Social, 1998, 281, observation Mazeaud.

¹⁸ 1998 yılında ilk kategoriye girenlerin azami aylık tutarı, 50.724 Frank; ikinci kategoridekilerinki de, 84.540 Frank tutmaktadır. Üçüncü kategoriye girenlerin aylık tutarı, ikinci kategoridekilerle aynıdır. Buna 67.897,45 Frank tutarında bir artı yardım eklenmektedir. Aylıklar, periyodik olarak, geçim masraflarına uydurulmaktadır. 17.336 Frank, asgari miktar olarak belirlenmiştir.

¹⁹ Livre blanc sur les retraites, 1991.

²⁰ 22 Temmuz 1993 tarihli ve 93-936 sayılı Yasa (J.O. 23.7.1993); 27.8.1993 tarihli ve 93-1022, 93-1023, 93-1024 sayılı Décret'ler, J.O. 28.8.1993, 12145; 30 Aralık 1993 günlü ve 103/93 sayılı Circulaire (sirküler) CNAV; Ruellan, Retraites: l'impossible réforme est-elle achevée?, Droit social, 1993, 911. Chenillet/Kessler, Retraites: entre la réforme de structure et des décrets du 27 aout 1993, Revue de droit sanitaire et social, 1994, 167 (Chronique).

²¹ Genel olarak yaşlılık güvencesi için bak. Kaufmann, 50 Jahre Alterssicherung durch die sécurité sociale, DAngVers., 1996, 72.

Yaşlılık aylığı, kural olarak, temel aylık ile zorunlu ek yaşlılık aylığından oluşmaktadır. Bu konuda, işçiler ile yönetici müstahdemler (*cadres*) ve kamu müstahdemleri (*fonction publique*) için örgütlenmiş bulunan ilgili ek bakım sandıkları görevlendirilmiştir.

Prime bağlı yaşlılık aylığı

60 yaşını dolduran kişi, 40 sigorta yılından sonra, tam oranda bir yaşlılık aylığına hak kazanmaktadır²². Emeklilik yaşına ulaşılmasıyla birlikte iş ilişkisi, her halükârda sona ermemektedir; zorunlu emeklilik, caiz değildir²³. Tam oranda bir emekli aylığının miktarı, en yüksek 25 hizmet yılının yıllık ortalamasının % 50'si tutarındadır. Tüm aylık hesaplamalarında kazançlar, azami sınıra²⁴ ki, bu sadece yaşlılık sigortasında vardır kadar göz önünde bulundurulmakta

olup, miktar itibariyle sınırlanmıştır²⁵. Her halükârda, sigortalılık süresinin tam olarak doldurulması hali için en düşük emekli aylığı miktarı da öngörülmüştür²⁶. Aylığı yükseltmek için, belirli şartlar altında sigortalılık süresi uzatılabilir.

Bazı sigortalılar, toplam sigortalılık sürelerinin gerekli üç aylık sürelerden daha az olmasına rağmen, tam oranda aylık talep edebilirler²⁷. Aylıklar, belli şartlar altında yükseltilebilir²⁸. Yaşlılık aylığı alan kişi, emekliliği geldiği sırada çalışmış bulunduğu işletmeyi kesin olarak bıraktığı takdirde, bağımlı çalışmadan elde ettiği gelire ilaveten yaşlılık aylığını da alır. Bir emekli, ortalama 2,8 emeklilik sisteminden yaşlılık aylığı almaktadır.

En az 60 yaşında olan ve tam oranda aylık almak için gerekli asgari sigortalılık süresi-

²² Yeni düzenlemeyle, aylıkların belirlenmesinde, göz önünde bulundurulacak kazanç yılları ile sigortalılık süresini yükseltmede ayrıca eşitlenmiş süreleri (*périodes reconnues équivalentes*) de göz önünde bulundurma olmak üzere olmak üzere, iki husus değişmektedir. Her iki değer yükseltilmesi artan biçimde kabul edildiği için, sigortalıların 1934 yılından 1942 yılına kadar etkilendikleri bir geçiş süresinin öngörülmesi gerekmiştir. Her halde, aylık hesabında en çok 150 üç-aylık süre, göz önünde bulundurulabilmektedir. Ancak, 1 Ocak 2003 tarihinden itibaren her halde, 160 üç-aylık sigorta süresine sahip olunması gerekecektir.

²³ Art. L. 122-14-12 Code du travail, normal emeklilik sınırına ulaşılması nedeniyle iş ilişkisinin keyfi biçimde sona erdirilmesini yasaklamaktadır. Bu tür bir "clause couperet" in hükümsüzlüğü, bir kamu düzeni hükümünden kaynaklanmaktadır. Somut olarak bu, uygulanabilir nitelikteki bir toplu iş sözleşmesindeki emekli olma yaşının belirlenmesine ilişkin hükmün geçersiz olması anlamına gelmektedir. Ayrıca, geçersiz hükmün, işçi ile işverenin karşılıklı anlaşmak suretiyle iş ilişkisini sürdürmeleri olanağını dışlaması için de, aynı şey geçerlidir (bak. Cour de cassation, chambre sociale, 1.2.1995, n° 608 P). Bunun sonucunda, işveren, iş ilişkisini ancak yasal hükümlere göre sona erdirebilir. Sözgelimi, belli bir yaşa gelindiğinde her iki âkit tarafın, yani işçi ve işverenin fesih anlamına gelmeyecek biçimde iş ilişkisini sona erdirebileceklerini içeren sözleşme kayıtları geçerlidir.

²⁴ 1998 yılı için üst sınır, 169.080 Frank tutarındadır. Söz konusu sınır, yılda iki kez belirlenmektedir.

²⁵ Tam oranda en yüksek temel aylık miktarı, her yıl başına 84.540 Frank tutarındadır.

²⁶ Tam oranda en düşük temel aylık miktarı, her yıl başına 41.651 Frank tutarındadır. Bu, 31.3.1983 tarihinden sonra belirlenmiş bulunan yaşlılık aylıkları için geçerlidir. 1.4.1983 tarihinden önce belirlenmiş bulunan yaşlılık aylıkları, çok daha düşük olabilmektedir; bu durumda, en düşük aylık tutarı, 17.336 Frang'tır.

²⁷ Bu düzenleme; 65 yaşına gelmiş bulunan ya da çalışamaz durumda olan sigortalılar, 60 yaşında olup sakatlık aylığını yaşlılık aylığına çevirtmiş bulunanlar, sürgünler ile enterne edilmiş olanlar, savaş kurbanları ve daha önce savaşa katılmış bulunanlar için geçerlidir. Ayrıca, 30 yıllık bir asgari sigortalılık süresine sahip olup en az üç çocuk büyütmüş ve belli bir zaman için işçi olarak kol emeğini gerektiren işte çalışmış bulunan anneler de, bu düzenlemeden yararlanmaktadır.

²⁸ 16 yaşına girmelerinden önce asgari dokuz yıl baktıkları her çocuk, kadın sigortalılara belli bir sigortalılık süresi olarak yazılmaktadır. Sigortalı üç çocuğa sahip bulunmuş veya bunları büyütmüş olduğu takdirde, belli şartlar altında yaşlılık aylığı, aynı şekilde yükseltilebilmektedir. Sigortalının 65 yaşında veya 60 yaşında olup çalışamaz durumda olduğunda bakmakla yükümlü bulunduğu ve kazancı belli bir miktarı aşmayıp başka hiçbir sosyal yardım almayan bir kocası olduğu takdirde de, emekli aylığı belli bir sabit tutar oranında artırılmaktadır (Art. L. 351-12 vd. CSS).

ni doldurmuş bulunan sigortalılar, gelişkin bir yaşlılık yardımını (*Retraite progressive*) seçebilirler²⁹. Bu takdirde, kısmi aylığın miktarı, yapılan kısmi süreli çalışmanın efektif uzunluğuna bağlı bulunur.

Nihayet, tazminat ödemeleri, sözkonusu olabilir^{29 a}.

Yakınların güvencesi

En az 55 yaşında olan ve belirli şartları yerine getiren eş, esas aylığın % 54'ü oranında bir ölüm aylığına hak kazanır. Bu konuda, azami³⁰ ve asgari³¹ tutarda bir ödeme öngörülmüştür. Her çocuk için, bunun yükseltilmesi sözkonusudur. Böyle bir aylığın alınması, hastalık ve analık sigortalarından eşya yardımları talep edilebilmesine kapı açmaktadır.

²⁹ Art. L. 351-15 ve 16 CSS.

^{29 a} Bu durum, işçi kendi isteğiyle emekli olduğu takdirde, sözkonusudur (bak. Art. L. 122-14-13 Code du travail). Yasanın öngördüğü asgari miktar (toplu iş sözleşmesiyle daha lehe hükümler getirilmiş olabilir), işyerinde-ki çalışılan yıllara göre kademelendirilmiş olup; 10 kıdem yılına ödenen yarım aylık ücretten, 30 kıdem yılına iki aylık ücret ödenmesine kadar uzanmaktadır.

Nihayet, sigortalılık süresini tam doldurup emekli olan işçi, tazminata hak kazanmaktadır (aynı şekilde Art. L. 122-14-13 Code du travail). Tazminatın miktarı; aynı şekilde, kıdeme bağlı bulunup, 10 yıldan daha az çalışmış olanlar için her çalışma yılı başına aylık ücretin onda biri tutarındadır. 10 çalışma yılından itibaren tazminat miktarı, her çalışma yılı başına aylık ücretin onbeşte biri tutarına yükselmektedir (bak. Loi n° 78-49 du 19 janvier 1978 relative à la mensualisation et à la procédure conventionnelle; Accord national interprofessionnel du 10 décembre 1977 annexé à la loi (*yayınlanmış kaynak metinde yeralmayan bu dipnotu ile ilgili metni, kıdem tazminatının Türkiye açısından taşıdığı önem nedeniyle, yazar tarafından daha sonra eklenmiştir-çevirenin notu*)).

³⁰ Ayda 3.526,20 Frank.

³¹ Sigortalının en az 15 yıl süreyle prim ödemiş olması şartıyla ayda 1.384,16 Frank. Bu aylık, gerektiğinde eksik bulunan her üç-aylık süre oranında düşürülmektedir.

Bir aile üyesine bakmış olan veya bakan sağ eş, dul aylığına hak kazanır (*assurance veuvage en faveur des conjoints survivants ayant ou ayant eu des charges de famille*)³². Bu yardım, 55 yaşlık asgari yaş sınırının aranmaması suretiyle, yaşlılık sigortasında yakınların güvencesinden ayrılmaktadır. *Assurance veuvage*, genç dullar için pratik öneme sahiptir³³. 50 yaşından küçük olan yakınlar, en çok üç yıl süreyle ve zaman içinde yükselen miktarlarla bu yardımdan yararlanabilir.

Bağımsız bir sigorta olan ölüm sigortasında para yardımları; çalışır durumda olan sigortalının, vefatı anında baktığı kişilere ödenmektedir. Bu yardım, silsileye göre ve muhtemelen bölüştürülerek ödenir; hayat arkadaşı da, söz konusu yardımdan yararlanır³⁴. Cenaze parasının miktarı, günlük hastalık parasının 90 katı tutarındadır³⁵.

Asgari yaşlılık güvencesi (minimum vieillesse)

Yaşlılıkta asgari güvence, iki bölümden oluşmakta ve 65 yaşından sonra emeklinin geliri belli bir miktarı geçmediği takdirde, tam olarak sağlanmaktadır³⁶. *Minimum vieillesse*'nin ilk bölümü, hem prime dayanmayan bir yardım olarak görünebilir ve bir emekli aylığı için, çok düşüktür. İkinci bölüm, *solidarité vieillesse* fonundan yapılan ve prime dayanmayan bir ek yardımdan (*allocation supplémentaire*)³⁷ oluşmak-

³² Art. L. 356-1 vd. CSS.

³³ Bağımsız ama yaşlılık sigortasına katılmış bir sigorta olan *assurance veuvage*, sigorta dışı bir yardım olarak görülebilir; çünkü, sonuçta sadece işçi primlerine dayanan bir sisteme göre bakım yardımı yapılmaktadır.

³⁴ C.cass. Ass. Plénière, 30.1.1970, D. 1970.221, concl. Lindon, note J.-J. Dupeyroux.

³⁵ Art. R. 361-1 vd. CSS. Asgari 1.690 Frank, azami 42.270 Frank tutarındadır.

³⁶ Aylık bir kişi için 3.402,83 Frank, hane başına aylık 5.960,41 Frang'tır.

³⁷ 22.7.1993 tarihli ve 93-936 sayılı Yasa; 30.12.1993 tarihli ve 93-1354 ve 93-1355 sayılı

tadır³⁸. Bu genel asgari güvencenin yanısıra, en az beş çocuğa sahip olmuş olan ve başka hiçbir yaşlılık aylığı almayan annelere, *allocation aux mères de famille* ödenmektedir.

VI. Bakım Yardımı

Bakım sigortasının bulunmamasına karşılık, bakım yardımları sağlanmaktadır.

Bakım durumları için yetki ve görev, özellikle hastalık ve yaşlılık sigortasına verilmiştir. Aynı şekilde, sosyal yardım kurumları da, belli yardımları görmektedir. Sakat kişiler hakkındaki bir yasa³⁹, para yardımları (*allocation compensatrice pour tierce personne*) öngörmek suretiyle, bakıma muhtaç kişilere güvence sağlamaktadır. Söz konusu yardım, aslında sakat yetişkinler için düşünülmüş olmakla birlikte, çoğunlukla (olayların % 60'ında) yaşlı insanlara yapılmaktadır.

1997 yılından beri özgün bir bakım yardımı (*prestation spécifique dépendance, PSD*) mevcuttur. Söz konusu yardım, riske dayalı bir sistemin yerine geçmiş olup; öncelikle, yukarıda belirtilen *allocation compensatrice*'in, yetersizliklerini gidermek zorundadır⁴⁰. 60 yaşından itibaren, gelire ve bakım gereksinimine ilişkin şartları yerine getiren herkes, PSD'ye hak kazanır. Bu yardım, idari bölge düzeyinde seçilen en üst merci tarafından yapılmaktadır. PSD, azami miktarı her idari bölge tarafından

saptanan bir eşya yardımıdır⁴¹. Söz konusu yardım; kişinin kendi evinde bakım için yapılacak olduğu takdirde, bakıcıların ücretine veya alınan bakıcı kişinin masraflarının karşılanmasına gidecektir. Anılan yardım, yurda yerleştirme durumunda, barınma harcamalarındaki artışın karşılanmasına yarayacaktır.

VIII. İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sigortası

Genel olarak

İş kazası hukukuna ilişkin hükümler, adeta işle ilgisi bulunmayan bir kaza sözkonusuymuşçasına, kaza kurbanının zararının giderilmesini sağlamaktadır; ancak, sözkonusu tazminat, götürüdür ve işverene karşı yöneltilecek medeni hukuka ilişkin ek talepler, bundan hariç tutulmuştur⁴². Buna karşılık, yolda uğranılan kazadan sonra, aynı işyerinden olup kazaya yolaçan kişiye ve kaza kurbanına kadar uzanan bir rücu talebinde bulunmak mümkündür. Herşeyden önce, aile üyeleri veya zararın giderilmesinde haklı bir çıkarı olan ve hiçbir iş kazası sigortası yardımı talebinde bulunmayan kişiler, işverene karşı medeni hukuka ilişkin taleplerde bulunma gereksinimini duyabilirler⁴³.

İş riski kavramı ve nedensellik bağı

Sadece iş kazaları değil, yolda uğranılan kazalar ve meslek hastalıkları da tazmin edilmektedir. Bağımlı çalışma veya bu çalışmanın yerine getirilişi nedeniyle ortaya çıkan her kaza, iş kazası sayılmaktadır. Öncelikle, bağımlı çalışmanın artık klasik ölçütleri bulunmayıp, yeni faaliyetlerin dik-kate alınması gerektiği için, iş veya çalışma kavramı giderek belirsizleşmektedir.

Décret'ler, J.O. 31.12. 1993. *Allocation supplémentaire*, tek başına yaşayan kişi için 1.938,25 Frank ve hane başına da 3.192,08 Frank olarak saptanmıştır. Ancak, sosyal yardım ile diğer gelirler birleştirilmek suretiyle hesaplanıp daha önce belirlenmiş olan bir miktar, aşılamaz.

³⁸ Art. L. 815-1 CSS.

³⁹ 30.6.1975 tarihli ve 75-534 sayılı Yasa, J.O. 30.6/1.7.1975.

⁴⁰ 24 Ocak 1997 tarihli ve 97-69 sayılı Yasa, J.O. 25.1.1997; Liaisons sociales n° 7629, 13 mars 1997; *Elguiz*, La prestation spécifique dépendance, 1997.

⁴¹ Tutar olarak aylık 5.596 Frank belirlenmiştir, ancak bunu yetkili Conseil général yükseltebilmektedir.

⁴² Art. L. 451-1 CSS.

⁴³ C. cass., Ass. Plénière, 2 février 1990, Carlat; Droit social, 1990, 449, concl. L. *Joinet*.

Böylece, koruyucu hükümler; ücret karşılığında çocuklara veya sakatlara bakan kişiler ile erken emeklilik olup, genç işçileri eğitenleri (*tutorat*), stajyerleri ve kamuya yararlı faaliyetlerde bulunan kişileri kapsamaktadır⁴⁴.

İş kazasının başlıca ölçütleri, olayın birdenbire ortaya çıkması (*soudaineté*) ve faaliyete ilişkin zaman bağlantısıdır. İşçi kaza anında işverenin otorite alanı içinde bulunduğu, kaza ile çalışma arasında bağlantı vardır⁴⁵. Bu, kazanın iş süresi içinde ve çalışma yerinde gerçekleşmesi durumunda sözkonusudur. İş gezisinde ama mutat yerin dışında yenilen yemek sırasında uğranılan kaza örneğinde olduğu üzere, "zaman bağlantısı" ve "çalışma yeri" unsurları da giderek değişikliğe uğradığında, yorum güçlükleri ortaya çıkabilecektir. İşçi bağımsızlığına tekrardan ulaştığında ve böylece işverenin etki alanından çıktığında, ilke olarak iş kazasından söz edilmeyecektir. İspat yükü, talepte bulunana düşmektedir.

Yardımlar

Zarar ile iş kazası, yolda uğranılan kaza veya meslek hastalığı arasında bir bağlantı kurulduğunda; sigortalı, ücretsiz eşya yardımları alır ve rehabilitasyon tedavisine hak kazanır. Geliri telafi edici yardımlar, ücretin % 50 ila 60'ını ve 29 uncu günden itibaren de % 66 ila % 80'ini karşılamaktadır. Çalışma gücünün sürekli azalması durumunda, iş kazası aylığı ödenmektedir.

VIII. Aile Yardımları

Tüm nüfusa ödenen aile yardımları, hem kişinin durumuna bağlı ve gelirden bağımsız ve hem de Nisan 1998'den beri çocuk

parası için de geçerli olduğu⁴⁶ üzere münhasıran gelire bağlıdır. Bu yardımlar, ilk planda aile yüklerinin telafi edilmesine hizmet etmektedir.

Genel Şartlar

Fransa'da mesken edinme, ilke olarak talep şartıdır. Çeşitli yardımlar, sadece çocuğun belli bir yaşa gelmesine kadar (genelde 16 yaşına kadar; eğitim veya çocuğun gelirleri konusunda belli şartlar bulunduğu takdirde daha geç) ödenmektedir.

Yardımlar

Bir yanda, çocuğun doğumu nedeniyle yapılan yardımlar ve diğer yanda da, çocuğun gözetimine hizmet eden yardımlar söz konusudur. Belli yardımlar, ne çocuklar ve ne de aile için yapılmaktadır. Özellikle, sakat yetişkinlere yapılan yardımlar ile belli şartları yerine getiren kişilerin yaşlılık sigortası primlerinin üstlenilmesi, bu gruba girmektedir. Böylece, sosyal yardım alanında, aile yardımları sistemine önemli görevler verilmiştir.

Doğum nedeniyle yapılan yardımlar

Küçük çocuklar için para yardımları (*allocation pour jeune enfant*), müstakbel annenin doktora gidip kontrol muayenesini yaptırması şartıyla, hamileliğin dördüncü ayından itibaren ödenmektedir. Söz konusu yardımın miktarı, aylık 975 Frank tutarındadır. Çocuk parası (*allocations familiales*), ikinci çocuktan itibaren ödenmekte olup; miktarı, çocuk sayısına bağlıdır. Üçüncü çocuktan itibaren ödenen ek aile yardımı (*complément familial*) ile okulların açılışında yılda bir kereye mahsus yapılan ödeme (*allocation de rentrée scolaire*) ve evlat edinmede ödenen yardım da, yapılan diğer yardımları oluşturmaktadır.

⁴⁴ Art. L. 311-3-10, L. 412-8 CSS. Kamuya yararlı kuruluşlar, gönüllü çalışanlarını iş kazası riskine karşı sigortalayabilirler (Art. L. 743-2 CSS).

⁴⁵ C. cass. chambres réunies 28 juin 1962, J.C.P. 1962.II.12822.

⁴⁶ 19 Aralık 1997 tarihli ve 97-1164 sayılı Yasa, J.O. 23 décembre.

Çocuğun bakımı için yapılan yardımlar

Bunlar içinde; birinin üç yaşından küçük olması şartıyla üçüncü çocuktan itibaren ödenen ebeveyn eğitim parası (*allocation parentale d'éducation*), üç yaşından küçük çocuğun bakıcısının ücretini karşılayan ve böylece çalışan ana babayı destekleyen bakma parası (*allocation de garde d'enfant à domicile*), ruhsatlı çocuk bakıcısı tutma yardımı, tek bakan kişi yardımı (*allocation de parent isolé*) ve yetim çocukların alınmasında ödenen aile yardımı (*allocation de soutien familial*) yer almaktadır.

Nihayet, değişik konut yardımları da yapılmaktadır.

IX. İşsizlik Sigortası (assurance chômage)

İşsizlik sigortası; bizzat, geliri telafi edici yardımların yanısıra, işsizlik durumunda faal teşviki de öngörmektedir. Bu alandaki çok değişik türden önlemler, sigorta dışında, sosyal taraflar ve yasakoyucu tarafından da yerine getirilmekte veya önerilmektedir; bunlara burada deyinilmeyecektir⁴⁷.

İşsizlik sigortasının yapısı

İşsizlik sigortası, sosyal taraflarca anlaşmalar (*conventions*) temelinde pariter olarak teşkil edilmekte ve eşit olmayan biçimde finanse edilmektedir⁴⁸. Resmi kuruluşlar, diğerleri arasında, iş aracılığı için yetkili kılınmıştır⁴⁹. *ASSEDIC*⁵⁰ karşısında talimat vermeye yetkili kılınmış olan *UNEDIC*⁵¹, mali dengeyi ve çok genel olarak sistemin

işlemesini sağlamakla görevlidir. *ASSEDIC*; sigortalıların hesapları, primlerin tahsili ve yardım ödemeleri için yetkili kılınmıştır. Devlete ait *ANPE*⁵², özellikle yardım alma şartlarının yerine getirilip getirilmediğini denetlemekle ve iş bulmakla görevlendirilmiştir.

İşsizlik yardımları

Halen geçerli olan anlaşma, 1997 yılında yürürlüğe girmiş olup, 1999 yılı sonuna kadar yürürlükte olacaktır. Sözkonusu anlaşma, özellikle işsizlerin intibakına ilişkin önlemler olmak üzere, daha önce kararlaştırılmış bulunan düzenlemeleri içermektedir. Yardımdan yararlanma süresi, sigortalılık süresine bağlı olup, geçmiş sekiz ay içinde en az dört ay sigortalı olunmayı gerektirmektedir.

İşsizler, miktarı belirlenen bir süre sonra belirli bir oranda düşen ve prime bağlı bulunan bir para yardımını almaktadır (*allocation unique dégressive, AUD*)⁵³. İşsizlik parasının miktarı, sabit bir tutar⁵⁴ ile bildirilen kazancın bir yüzde oranına⁵⁵ veya, daha lehe ise, sadece bildirilen kazancın bir yüzde oranına⁵⁶ göre hesaplanmaktadır. Hem en düşük ve hem de en yüksek olan tutarlar öngörülmüştür.

Prime bağlı bulunmayan bir dayanışma yardımı (*allocation d'insertion*), beklentileri olmayan ama belirli şartları yerine getiren kişilere, en çok 365 gün süreyle ödenmektedir⁵⁷. Prime bağlı işsizlik parasının ödenmesi bitince, altı aylık uzatılabilir bir

⁴⁷ Açıklamalar için bak. *Kaufmann*, Schutz bei Arbeitslosigkeit und Beschäftigungspolitik in Frankreich, ZIAS, 1994,163.

⁴⁸ Art. L. 351-8 Code du travail; bak. dn. 60.

⁴⁹ Art. L. 311-1 vd. ve Art. L. 351-1 vd. Code du travail.

⁵⁰ Association pour l'emploi dans l'industrie et le commerce.

⁵¹ Union nationale interprofessionnelle pour l'emploi dans l'industrie et le commerce.

⁵² Agence nationale pour l'emploi.

⁵³ Art. L. 351-3 vd. Code du travail.

⁵⁴ 59,63 Frank.

⁵⁵ % 40,4.

⁵⁶ % 57,4.

⁵⁷ 56,37 Frank tutarında.

süreyle, *allocation de solidarité spécifique* ödenmektedir⁵⁸.

Belli işsiz grupları ve stajyerler için, duruma bağlı bulunan başka diğer yardımlar sağlanmaktadır. Nihayet, değişik emeklilik öncesi yardımları ödenebilmektedir⁵⁹.

X. Örgütlenme, Finansman ve Hukuki Himaye

İşsizlik sigortasının ayrı olarak düzenlendiği ve sosyal taraflarca yönetildiği anımsanmalıdır.

Örgütlenme

Ulusal düzeyde, üç ulusal sosyal sigorta sandığı vardır. Ulusal Hastalık Sandığı (Caisse nationale d'assurance maladie des travailleurs salariés, CNAMTS), Ulusal Yaşlılık Sigortası Sandığı (Caisse nationale d'assurance vieillesse des travailleurs salariés, CNAVTS veya CNAV) ve Ulusal Aile Yardımları Sandığı (Caisse nationale d'allocations familiales, CNAF); diğerleri arasında, kendileriyle ilgili güvence dalının finansmanı, genel örgütlenmesi ve değişik sosyal faaliyetleri (*action sociale*) konularında yetkilidir. Mali bir merci olan Agence centrale des organismes de sécurité sociale-ACOSS, ulusal düzeyde diğer bir kuruluş olarak, prim gelirlerinin tahsisinde önemli bir faaliyet göstermektedir. Üç ulusal sandık; beşinci bir ulusal merci olarak, personel alanında veya sosyal faaliyetlerin ve önlemlerin koordinasyonunda belirli ortak görevlerin yüklendiği Union des caisses nationales de sécurité sociale (UCANSS)'i oluşturmaktadır.

Bölgesel ve yerel düzeyde, hastalık sigortasının ve aile yardımları sisteminin kuruluşları yetkilidir. Sandıkları hastalık riskinin

yanısıra analık durumu, sakatlık ile ölüm ve mesleki riskler için görevli bulunan hastalık sigortası, dikey yönde iki ayrı düzeye bölünmüştür. Bölgesel hastalık sandıkları (*caisses régionales d'assurance maladie, CRAM*); özellikle mesleki riskler karşısındaki korumanın iyileştirilmesi konusunda görevli olup, "sosyal faaliyetler"de (*action sociale*) ve benzerlerinde bulunmakta ve yaşlılık güvencesinin yürütülmesini uhdesinde bulundurmaktadır. Hastalık sigortası asli sandıkları (*caisses primaires d'assurance maladie, CPAM*), özellikle sosyal sigortalıların kaydını uhdesinde bulundurmakta ve yaşlılık ve aile yardımları istisnaların dışında, sosyal yardımları sağlamaktadır. Aile yardımları kolu, iki düzeyde örgütlenmiştir. Yardımlar, aile yardımları sanıkları (*caisses d'allocation familiales, CAF*) tarafından sağlanmaktadır.

Hukuki ve mesleki denetim, değişik düzeylerde ve değişik mercilerce yürütülmektedir.

İşverenler ve işçiler, ulusal sosyal sigorta sandıklarının örgütlerince atandıkları yönetim kurullarında, pariter biçimde temsil edilmektedir. Diğer kuruluşların temsilcileri ve bağımsız kişilikler de, aynı şekilde yer almaktadır.

Finansman

Sosyal harcamaların mali çerçevesini, parlamento belirlemektedir. Toplam finansmanın en önemli bölümünü oluşturan sosyal sigorta primleri, genel olarak tüzük tarafından belirlenmektedir⁶⁰. Sosyal sigorta prim-

⁵⁸ 80,02 Frank tutarında. Cf. Art. L. 351-9 vd. Code du travail.

⁵⁹ Toplu bakış için bak. Liaisons sociales, n° 7893, 2 avril 1998.

⁶⁰ Prim yükü, esas olarak, aşağıdaki şekilde dağılmaktadır: Hastalık sigortası (analık, sakatlık, ölüm dahil olmak üzere) % 13,55 (% 12,80 işveren, % 0,75 işçi); yaşlılık sigortası 14.090 Frang'lık tavana kadar % 14,75 (% 8,20 işveren, % 6,55 işçi; işveren kazancın tümü üzerinden ayrıca ek olarak % 1,6); dulluk sigortası (% 0,10 işçi); aile yardımları (% 5,40 işveren). İşsizlik sigortasında primler, kademeli olarak ve iki değişik kalem halinde dört kat tavan sınırına kadar uzanmaktadır. Tavana kadar işveren % 5,34 ve işçi % 3,22 oranında ödemektedir; bunun

leri, prim ödeme mercileri (*Unions de recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d'allocations familiales, URSSAF*) tarafından tahsil edilmektedir.

Sosyal vergi (*Contribution sociale généralisée, CSG*), 1998 yılında % 7,5'e yükselmiştir. Zaman içinde CSG, tam olarak hastalık sigortası primlerinin yerine geçecektir. Buna karşılık olarak, işçilerin hastalık sigortası primleri, % 0,75'e düşürülmüştür. Sosyal borçların geri ödenmesine ilişkin bir vergi (*RDS, Remboursement de la dette sociale*) kabul edilmiştir. Söz konusu vergi, % 0,5 oranında olup, CSG'ye tabi tüm kazançlardan alınmaktadır.

Hukuki himaye

Hastalık sandığının hakem merci kararına itiraz edildiğinde, *tribunal des affaires de la sécurité (T.A.S.S)* tarafından karara bağlanacak olan bir *contentieux général* söz konusudur. Bu *contentieux général* yargısı, tüm idari işleri, yani yardım almanın genel şartlarına ve sigortalılık niteliğine ait sorunları kapsamaktadır. Her halde, önce *Commission de recours amiable* önünde bir uzlaşma çabasına girilmektedir. İstinaf mercii, *Cour d'appel*'in sosyal dairesidir.

Diğer yandan, özel yargı usulleri de vardır. Sakatlık sigortasına ilişkin uyuşmazlıklar

üstünde oran, işveren için % 5,47 ve işçi için de % 3,86'dır. Salt cadres için iş aracılığında bulunan APEC'e, işveren % 0,036 ve işçi % 0,042 oranında ödeme yapmaktadır.

Ek olarak, şartları yerine geldiği takdirde, (özellikle konut yardımı, ücret garantisi, çırak eğitimi, meslek içi eğitim için olmak üzere) başka diğer amaçlar için de prim alınmaktadır. İşveren, *national d'aide au logement* fonuna, tüm kazancın % 0,10'u, dokuz işçiden fazlasını çalıştırdığı takdirde de ek olarak tavan sınıra kadar olan kısmın % 0,40'ı oranında yardımda bulunmaktadır. Kaza sigortası primlerinin ödenmesi, işverene ait olup, miktarı yer yer değişmektedir. Paris ve Hauts-de-Seine yöresinde işveren, (müstahdem sayısı dokuzdan çok olduğu takdirde) taşıma için % 2,5 oranında prim ödemektedir.

Ayrıca, CSG ve RDS, işçi tarafından kazancın % 95'i üzerinden ödenmek zorundadır.

da, *tribunal du contentieux de l'incapacité (Commission régionale)* tarafından bakılacak olan bir *contentieux technique* öngörülmüştür. Merciler, *tribunaux du contentieux de l'incapacité* ile istinaf mercii olarak *cour nationale de l'incapacité et de la tarification de l'assurance des accidents du travail (Commission nationale technique)*'dir. Burada, gruplandırmaya veya hükmedilen sakatlık derecesine ilişkin itirazlar hakkında karar verilmektedir. İtiraz mercii, burası için de *Cour d'appel*'in sosyal dairesidir.

İş kazası sigortası için, prim ödeme sırasındaki anlaşmazlıklarda, *contentieux des cotisations* söz konusudur.

İstinaf mercilerinden sonra, tüm hukuki himaye kolları için, *Cour de cassation* son merci olarak öngörülmüştür.

XI. Sosyal Sigorta Dışındaki Dayanışma Yardımları

Gerek *aide sociale* ve gerekse sosyal yardım benzeri *revenu minimum d'insertion (RMI)*⁶¹, dayanışma yardımlarıdır. Sosyal yardım oranları, her idari bölgeye göre farklıdır; RMI, kişi başına aylık 2.402 Frank tutarındadır. RMI'nin orijinaliği, sadece muhtaçlık halinde kazanca bağlı bir para yardımının sağlanmasında değil, ekonomik ve sosyal katılma girişiminde (*insertion*) de bulunulmasında görülmektedir; ancak, bu dahi, bütünüyle başarısız kalmıştır. Aile yardımları sisteminden de, birçok sosyal yardım benzeri yardım sağlanmaktadır.

Hastalık sigortasında, sigortasız kişiler, hastalık riskine karşı bir sosyal yardım ödeneği olan *aide médicale* üzerinden güvencelenebilirler; bu takdirde bunlar, *assurance personnelle*'den (bak. yukarıda) sigortalanmış olurlar.

⁶¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak. *Kaufmann, Revenu minimum d'insertion in Frankreich, ZfSH 1990, 394.*

XII. Değişim İçindeki Sécurité sociale

Hastalık sigortasında halen sürdürülen reform, esaslı reformlardan birisidir. Söz konusu reform, tüm koruma sisteminin ve hastalık sigortasının finansmanını, özellikle güvence altına alma amacıyla harekete geçirilmiştir. Ancak, bu reform hareketi, öncelikle genel hastalık sigortasının (*assurance maladie universelle*) gerçekleştirilmesi ve hastalık riskine karşı genel güvencenin (*couverture maladie universelle*) sağlanması suretiyle, sistemi esaslı ölçüde değiştirecektir⁶².

Genel hastalık sigortası ilkesi, *Juppé* reformundan beri kabul edilmiş, ancak henüz bir yasa çıkarılmamıştır. İlgili çekmiş olan ve halen de çeken nokta, muhtemelen mesleğe özgü sigorta biçimlerinin korunmasına ilişkin bu hastalık sigortasının biçimi hakkındaki tartışmalardır. Genel hastalık sigortasına verilen önem; dışlamayı yenmeye ilişkin güncel yasa taslağının⁶³, özellikle sağlık yardımlarının sağlanmasının da dahil olduğu temel hak güvencesi konusu üzerinde yoğunlaşmış bulunmasından⁶⁴ da açıkça anlaşılmaktadır. Sigorta güvencesi olmayan herkesin genel sistemle bütünleştirilmesi ve 16 yaşından itibaren her sigortalıya bir sigorta kartının verilmesi planlanmaktadır. Bu konu-

da, prim ödenmesi, kazanca bağlıdır. Ayrıca, geliri düşük olanların ek sigortaya geçmeleri, güvence altına alınmak zorundadır.

⁶² Bu konuda bak. Droit social, Le Plan Juppé, n° spécial, n° 3, 1996, le Plan Juppé II, n° spécial, n° 9/10, 1996, le Plan Juppé III, n° 9/10, 1997. Kısa bir toplu bakış için bak. Kaufmann, 50 Jahre Alterssicherung durch die Sécurité sociale, DAngVers 1996, 72; aynı yazar, Frankreichs solidarische sécurité sociale in der Krise, Sozialer Fortschritt, 1997, 3.

⁶³ Projet de loi d'orientation relatif à la lutte contre les exclusions, Conseil des ministres du 25 mars 1998; 1998 yılı Mayıs ayında Ulusal Meclis'te tartışmaya açılmıştır, bak. Liaison sociales, n° 35/98, 7 avril 1998 (sözkonusu taslak, Ulusal Meclis tarafından 9 Temmuz 1998 tarihinde "Loi d'orientation relative à la lutte contre les exclusions" olarak kabul edilmiştir-çevirenin notu).

⁶⁴ Ayrıca bak. Le programme de lutte contre les exclusions, Questions de sécurité sociale, n° 3, 1998, 14.

GELİRLER POLİTİKASI VE SOSYAL DİYALOG

Banu Uçkan

Anadolu Üniversitesi,
İktisat Fakültesi,
Araştırma Görevlisi

1973 Eskişehir doğumludur. İlk, orta ve lise öğrenimini Eskişehir'de tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nden 1994 yılında mezun olmuştur. Yüksek lisans öğrenimini, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "İş Piyasasına Devlet Müdahalesinin Teorik Çerçevesi ve Planlı Dönemde Türkiye'de Devletin İş Piyasasına Müdahalesi" konulu teziyle 1997 yılında bitirmiştir. Doktora öğrenimine 1997 'de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başlamıştır.

Halen Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

GİRİŞ

21. yy'a yaklaştığımız şu yıllarda, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yaşanan değişimler endüstri ilişkileri sistemini yakından etkilemektedir. İki yüzyıldır devam edegelen, sosyal taraflar arası menfaat çatışması temeline dayalı geleneksel endüstri ilişkileri sistemi, sosyal taraflar arası uzlaşma ve işbirliği esasına dayanan yeni bir yapılanma süreci içine girmektedir. Bu nedenle özellikle Batı Avrupa ülkelerinde, katılım ve uzlaşma rejimi olan demokrasinin bir gereği olarak, sosyal taraflar arasında ve sosyal taraflarla hükümet arasında diyalog mekanizması, kurumsal bir özellik kazanmakta ve karar alma sürecine katılım sağlanmaktadır.

Sosyal diyalog, yalnızca sosyal barışın değil; ekonomik istikrarın sağlanması için de bir ön koşuldur. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra fiyat istikrarına ulaşmak için kullanı-

lan gelirler politikasının da en önemli araçlarından birisi sosyal diyalogdur.

1. Gelirler Politikasının Tanımı ve Amaçları

Gelirler politikası, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, gelişmiş bazı Batı Avrupa ülkelerinde değişen ekonomik koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve artan devlet müdahalesine bir örnek olarak gösterilmiştir¹. Batı'da olağanüstü şartlar ve yaşanan ekonomik krizler, devletin piyasa ekonomisine müdahalesini kaçınılmaz kılmıştır. Ancak o güne kadar yaşanan tecrübeler, iktisat politikası hedeflerinin gerçekleştirilmesinde yalnızca, hükümetlerin ve Merkez Bankalarının para ve maliye politikaları gibi

¹ Taner Karahasanoğlu, **Gelirler Politikası ve Sendikalar**, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Eskişehir, 1981, s.5.

klasik müdahale araçlarının yeterli olmadığını ortaya çıkarmıştır². 1929 Ekonomik Bunalımında, klasik makro ekonomi teorisi istihdam sorununu çözememiş, bu soruna Keynes Teorisi ile çözüm bulunmuştur. 1970'li yıllarda ise, enflasyon ve işsizlik sorunu eş zamanlı olarak ortaya çıkmış ve kriz, işletme düzeyine kadar inmiştir. Bunun üzerine yeni istikrar vasıtaları arayışı içine girilmiş ve gelirler politikası önem kazanmıştır³.

Ekonomik değişkenlerde ortaya çıkan yeni gelişmeler karşısında, tam istihdamı gerçekleştirme, nisbi fiyat istikrarı içinde ekonomik istikrarı sağlama ve uygun bir ödemeler dengesine ulaşma zorunluluğu nedeniyle, hükümetler geleneksel iktisat politikalarını tamamlayıcı nitelikte olan gelirler politikasını uygulamaya başlamışlardır.

“Gelirler politikası ile, bütün gelirlerle ilgili gelişmelere daha onların doğuşu esnasında doğrudan etki etmeyi deneyen hükümetlerin politikaları anlaşılır”⁴. Buna paralel olarak gelirler politikasını, gelirleri doğrudan etkileyen politikalar şeklinde de tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla gelirler politikası, yalnızca ücret ve maaş gelirlerini değil; kar, faiz, rant gibi diğer tüm üretim faktörlerinin gelirlerini doğrudan etkileyen politikaları kapsamaktadır. Ancak gelirler politikasının en çok görülen şekli, ücret ve fiyat kontrolleridir. Bu nedenle gelirler politikasını, ücretler ve fiyatlar üzerinde, doğrudan müdahaleler yoluyla kontroller kuran politikalar şeklinde de tanımlamak yanlış olmayacaktır⁵.

² Ömer A. Aksu, “Toplumsal Anlaşma Çerçevesinde Gelirler Politikası”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Sabahaddin Zaim’e Armağan, 1994/B-3, C-1-4, İstanbul, 1996, s.95.

³ Ömer A. Aksu, “Batı Avrupa’da Gelir Politikası Yeni Gelişmeler”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nin Fındıklıoğlu Armağanı’ndan Ayrı Basım**, İstanbul, 1977, s.319.

⁴ Ömer A. Aksu, **Gelir ve Servet Dağılımı**, İstanbul, 1993, s.50’den; W. Rall., **Zor Wirksamkeit der Einkommenspolitik**, J.C.B. Mohr, Tübingen, 1975, s.14.

⁵ Karahasanoğlu, s.14.

Gelirler politikasının başlıca amaçları, ekonomik niteliktedir. Gelirler politikası, milli ücret politikasıyla uygulanmak suretiyle ücret ve fiyat istikrarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu istikrarın sağlanması için ise, ücret ve fiyatların piyasa koşullarına bırakılmadan kontrol edilmesini öngörmektedir⁶.

Gelirler politikası, tam istihdamın sürdürüldüğü şartlar altında, ücret ve kar gelirlerini arttırma çabalarının enflasyonun kaynağı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu nedenle gelirler politikası; ücret artışlarını, kapitalist sistemin istikrar ve büyüme koşullarına tabi kılmayı ve kapitalist üreticilerin konjonktürü şiddetlendirici fiyat ve yatırım stratejilerini mümkün olduğu ölçüde sınırlandırmayı ve bunun için kurumsal bir kontrol mekanizması kurmayı amaçlamaktadır⁷.

Avrupa ülkelerinde gelirler politikası, amaç olarak esas itibariyle fiyat istikrarına yönelmiştir. Bu tür gelirler politikası ise, enflasyonla mücadele esasından hareket ettiği için, özellikle ücretlerin sınırlandırılması üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla iktisat politikası amaçlarından, işverenleri daha çok ilgilendiren fiyat istikrarı politikası, amaç olarak ön plana geçmiştir. Böylece gelirler politikasının uygulanmaya başlandığı ilk yıllarda, gelir dağılımı ihmal edilmiştir. Ancak bu politika zaman içinde gelişerek adil gelir dağılımı sağlama amacını da kapsamaya başlamıştır⁸.

Gelirler politikası, ekonomik amaçların yanısıra sosyal bazı amaçlara da sahiptir. Özellikle gönüllü gelirler politikasının uygulandığı ülkelerde, emek-sermaye işbirliğinin ve sosyal barışın sağlanması gelirler politikasının başlıca amaçları arasındadır. Sosyal taraflar, milli gelirler politikası vası-

⁶ Abba P. Lerner, David Colander, “There is Cure for Inflation”, **An Incomes Policy For The United States: New Approaches**, (Ed. Michael P. Claudon, Richard R. Cornwall), Martinus Nijhoff Publishing, Kluwer Boston, Inc., 1981, s.102.

⁷ Asım Yücel, **Emek Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler**, Ankara, 1980, s.263.

⁸ Aksu, **Gelir ve Servet Dağılımı**, s.50.

tasıyla belirlenen ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla, karşılıklı fedakarlıklarda bulunarak işbirliği içine girmektedirler. Böylece sosyal diyalog yoluyla, çalışma barışı ve sosyal barış sağlanmaktadır. Nitekim gelirler politikasının ekonomik amaçlarının gerçekleştirilebilmesi de, toplumda taraflar arası işbirliğinin sağlanmasına ve kişisel çıkarlarla toplumsal çıkarlar arasında bir uyumun sağlanmasına bağlıdır. Başka bir ifade ile, gelirler politikası, birbiriyle çatışan hedefleri optimal ölçüde gerçekleştirmeyi hedef alarak, taraflar arasında ve taraflarla devlet arasında sıkı ve gönüllü bir işbirliğini şart koşmaktadır⁹.

2. Gelirler Politikasının Türleri

Yukarıda bahsedilen amaçlara ulaşılabilmesi için iki tür gelirler politikası uygulanabilir: Sert gelirler politikası olarak tanımlanabilen kanuni gelirler politikası ve yumuşak gelirler politikası olarak da adlandırılacak gönüllü gelirler politikası¹⁰.

2.1. Kanuni Gelirler Politikası

Kanuni gelirler politikası, devletin emredici müdahalelerini kapsamakta, çeşitli yasaklamalar ve cezalandırmalar getirmektedir. Bu şekildeki devlet müdahaleleri ile, uygulanan politikaların kapsamına göre, tüm faktör gelirlerinin, özellikle ücret ve fiyat artışlarının kontrolü yapılarak piyasa güçleri etkilenmektedir. Kanuni gelirler politikası, kendi içinde çeşitli vasıtalarla sahiptir:

(i) *Sendika gücünün sınırlandırılması.* Kanuni gelirler politikası, sendikaların varlığını bir veri olarak almakta ve sendikaların pazarlık gücünün olumsuz etkilerini hafifletmeye çalışmaktadır. Çünkü sendikaların ücret pazarlığının sonucunda ücretler, piyasa ücret seviyesinin üzerinde belirle-

nebilmektedir¹¹. Bu nedenle devlet sendika gücünü, çeşitli yasal düzenlemeler vasıtasıyla sınırlandırarak, kollektif ücret düzeyini piyasa ücret düzeyine indirerek, enflasyonu önlemeye çalışmaktadır. Ancak bu uygulama, demokratik sistemi olumsuz yönde etkilemektedir.

(ii) *Fiyat ve ücretlerin dondurulması.* Enflasyonist baskılarla hükümetler, kısa süreli ücret ve fiyat dondurmaları ya da kısa ve uzun süreli ücret ve fiyat denetimleri gibi zorlayıcı yöntemleri kullanabilmektedir. A.B.D.'de 1971-1974 yılları arasında, Nixon döneminde uygulanan ücret-fiyat kontrolleri buna örnek olarak gösterilebilir. Nixon döneminde bazı yıllarda ücretler ve fiyatlar dondurulurken; bazı yıllarda da kanunlar yoluyla ücret ve fiyatlara tavan sınır getirilmiş ve belirlenen tavan sınırlara uyulmaması halinde cezai müeyyideler uygulanmıştır¹². Ancak bu tür zorlayıcı yöntemler her zaman istenilen sonucu vermemektedir. Özellikle ücretlilerin güçlü kuruluşlar içinde örgütlendikleri gelişmiş ülkelerde, devletin zorlayıcı yöntemler kullanması kolay olmadığı gibi, alınan sonuçlar da doyurucu olmaktan uzak kalabilmektedir¹³. Nitekim 1997 yılında Fransız ve İspanyol hükümetlerinin, bütçe açığı gerekçesiyle kamu kesiminde ücretleri dondurma girişimleri, işçilerin grev hareketleriyle karşılaşması nedeniyle, başarıya ulaşmamıştır¹⁴.

Fiyatların dondurulması durumunda firmalar, ürünlerin ebatlarını ve kalitelerini düşürerek, bu yükü hafifletebilmekte ve bunun

¹¹ Robert F. Elliot, **Karşılaştırmalı Çalışma Ekonomisi**, (Çev: Beşeli, Erdoğan, Geniş, Güngör, Toksöz), Ankara, 1997, s.451.

¹² Öyle ki, 1983 yılında, tavan fiyat uygulamasının bu tarihten yaklaşık 10 yıl önce kaldırılmasına rağmen hükümet, petrol tavan fiyatının ihlal edilmesiyle ilgili davanın takibine devam etmiştir. Ralph T. Byrns, Gerald W. Stone, **Economics**, Glenview, Illinois, 1989, s.365.

¹³ Meryem Koray, Alper Topçuoğlu, **Sosyal Politika**, Bursa, 1995, s.133.

¹⁴ Petrol-İş, **'95-'96 Yıllığı**, İstanbul, 1995, ss.130-131.

⁹ Aksu, "Batı Avrupa'da ...", s.323.

¹⁰ Karahasanoğlu, ss.24-33.

maliyetini tüketiciye yansıtabilmektedir¹⁵. Bunun yanısıra fiyatların yapay bir şekilde sınırlandırılmasıyla enflasyonist beklentiler artmakta ve piyasa işleyişi bozularak toplam arz seviyesi düşmektedir¹⁶. Ayrıca ücret artışlarının hükümet tarafından belirlenmesi sonucunda, firmaların uygun ücret düzeyini belirleme sorumlulukları azalmakta, işçilerin yaptıkları işle aldıkları ücret arasındaki her türlü bağ koparılmakta ve ücret pazarlığı süreci politikleşmektedir¹⁷.

(iii) *Vergilendirme*. Devlet vasıtasız vergiler yoluyla ücret ve karlar üzerinde kontrol sağlayabildiği gibi, belirlenen gelirler politikasına uymayıp yüksek ücret veren firmaların karlarını üzerine ek bir vergi koyarak cezalandırma yoluna da gidebilmektedir¹⁸. Vergiye dayalı gelirler politikası, ücret ve fiyat kontrollerinde olduğu gibi, ücret ve fiyatlar üzerindeki piyasa güçlerini elemine etmemekte ve devlet, ücret-fiyat tesbitine doğrudan değil, dolaylı bir şekilde müdahale etmektedir¹⁹. Ancak vergiye dayalı gelirler politikası uygulaması sonucu, istihdam düzeyi düşerken, ücretler ve fiyatlar artmaya devam etmektedir²⁰.

2.2. Gönüllü Gelirler Politikası

Gönüllü gelirler politikasının en büyük özelliğini, bu politikanın uygulanmasında devletin herhangi bir müdahalede bulunmaması veya sınırlı bir müdahalede bulunması teşkil etmektedir. Yapılan müdahaleler ise, sosyal taraflar arasında işbirliği sağlama amacı güden ve doğrudan doğruya etkile-

me amacı gütmeyen dolaylı birtakım müdahalelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla gönüllü gelirler politikasında, devletin emredici müdahalelerinin yerini sosyal diyalog almakta ve izlenecek politikalar, üçlü anlaşmalar veya üçlü konseyler vasıtasıyla tespit edilmektedir.

Sosyal diyalog yoluyla belirlenen gönüllü gelirler politikasında, genellikle ücret-fiyat göstergeleri esas alınmaktadır. Ücret göstergeleri ile, tüm sektörlerdeki ücret artışlarının milli prodüktivite artışına bağlanması öngörülmektedir; fiyat göstergeleriyle, fiyatların birim işgücü maliyetlerine göre tespit edilmesi öngörülmektedir²¹. Böylece ücret ve fiyat artışları, verimlilik artışlarına bağlanarak, enflasyonun kontrol altına alınması amaçlanmaktadır.

Gönüllü gelirler politikasının başarıya ulaşabilmesi için, tüm sosyal taraflar çeşitli fedakarlıklarda bulunmalı ve izlenecek politikalar konusunda karşılıklı mutabakat sağlanarak, belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla işbirliği ve dayanışma içine girilmelidir. Başka bir ifadeyle, gönüllü gelirler politikasının başarısı, yüksek derecede sosyal sorumluluğa ve bilince sahip işçi ve işveren taraflarının varlığına bağlıdır.

3. Gelirler Politikasının Başarı Anahtarı: Sosyal Diyalog

Günümüzde sanayileşmiş ülkelerin en önemli özelliklerinden birisi, hükümetler ile sosyal tarafların biraraya gelerek yapıcı, ulusal menfaatlere uygun düşen, karşılıklı fedakarlıklar içeren yaklaşımları benimsemeleridir. Sosyal diyalog süreci olarak da adlandırılan bu modelde, toplumsal çıkarlarla, işçi-işveren-hükümet kesimlerinin çıkarları arasında uyum ve ülkeyi ilgilendiren ortak hedeflere ulaşılması konusunda işbirliği sağlanmaktadır²².

¹⁵ Campbell R. McConnel, Stanley L. Brue, **Economics**, McGraw-Hill, New York, 1993, s.341.

¹⁶ Byrns, ss.365-366.

¹⁷ Elliott, ss.454-455.

¹⁸ A.g.e., ss.452-453.

¹⁹ Laurence S. Seidman, "Insurance For Labor Under A Tax-Based Incomes Policy", **An Incomes Policy For The United States: New Approaches**, (Ed. Michael P. Claudon, Richard R. Cornwall), Martinus Nijhoff Publishing, Kluwer Boston, Inc., 1981, s.109.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.: İlker Parasız, **Makro Ekonomi (Teori ve Politika)**, Bursa, 1991, ss.327-330.

²¹ McConnel. Brue, s.340.

²² TİSK, Üçlü Anlaşmalar Ekonomik ve Sosyal Konseyler, İnceleme Yayın No:158, s.5.

Dar anlamda sosyal diyalog, işçi ve işverenler ve bunların örgütleri arasında uzlaşmaya yönelik ikili etkileşim ve işbirliği anlamına gelirken; zaman içinde kavram, devleti ve diğer menfaat gruplarını da içine alarak, devlet, işverenler ve işçiler arasında ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanması amacıyla yapılan her çeşit işbirliği ve uzlaşma girişimlerini içine alacak şekilde gelişmiştir²³.

1960'ların ikinci yarısında artan enflasyonist baskılar ve 1973 yılındaki ilk petrol krizi, sanayileşmiş ülkelerin çoğunda, savaş sonrası uygulanan endüstri ilişkileri modelinin zayıflamasına yol açmıştır. Ücret artışları ile verimlilik artışları arasındaki paralellik bozulmaya, verimlilik düşmeye, enflasyon ve işsizlik oranları artmaya ve Taylorist-Fordist yoğun üretim sistemleri yenilikçi karakterlerini kaybetmeye başlamıştır. Bu nedenle devletin iş piyasasıyla ilgili stratejileri yasal düzenlemeler ve toplu pazarlık gibi konulardan, verimlilik ve işsizlik gibi temel sorunlarla ilgili makro alanlara kaymaya başlamıştır. Bunun üzerine hükümetler, özellikle enflasyonu kontrol altına alabilmek ve sosyal taraflara merkezi ve ılımlı ücret artışlarını kabul ettirebilmek için konsensus arayışı içine girmişlerdir. Hükümetler bu amaçlara ulaşabilmek için sosyal tarafların ve özellikle işçilerin politik karar alma süreçlerine daha etkin bir şekilde katılımlarını sağlamıştır²⁴. Böylece Avrupa başta olmak üzere birçok ülkede, sosyal diyalogun gelişmesine yardımcı olan korporatist model olarak adlandırılan üçlü görüşme ve müzakereler görülmeye başlanmıştır. Karma ekonomiye dayanan, müdahaleci refah devletinin karşılaştığı sorunları çözme amacını taşıyan korporatizm, Keynesyen politikaların uygulama güçlükleri ve dengeli büyüme ihtiyacı

nedeniyle, büyük menfaat grupları arasında işbirliğine yol açmıştır²⁵.

İdeolojik sendikacılık yerine, uzlaşmacı sendikacılık anlayışının önem kazanması ve deregülasyon kavramının öne çıkmasıyla birlikte, sosyal diyalog yoluyla gönüllü gelirler politikasının belirlenmesine ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu konuda verilecek son örneklerden birisi, 29 Eylül 1995 tarihinde Finlandiya'da işçi, işveren kuruluşları ve hükümetin 1996-1997 yılları için imzaladığı geniş kapsamlı bir Gelirler Politikası Anlaşması'dır²⁶. Finlandiya'da olduğu gibi, güçlü merkezi işçi ve işveren kuruluşlarına sahip olan diğer İskandinav ülkelerinde de, ekonomik büyümeyi güvence altına almak, enflasyonist eğilimleri önlemek, iş piyasasıyla ilgili önlemleri hayata geçirmek için sosyal taraflar, hükümetlere destek vermekte ve merkezi anlaşmalara gitmektedirler²⁷. Sosyal diyalog ve işbirliğinin büyük bir önem taşıdığı İskandinav ülkelerinde, endüstri ilişkilerinde olduğu gibi, gelirler politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında da sosyal taraflar büyük bir rol oynamakta; ancak ekonomik kriz içine girildiği veya uyuşmazlığa düşüldüğü takdirde kanuni gelirler politikası uygulanmaktadır.

Ancak küreselleşmeyle beraber, toplu pazarlıkların adem-i merkezileşmesi ve sendikaların güç kaybetmesi sonucunda sosyal diyalog süreci ortadan kalkmasa da, etkinliği azalmaya başlamıştır. Fakat makro seviyedeki korporatist modelin önemini yitirmesi, endüstri ilişkileri sisteminde taraflar arası ilişkilerin ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. 1980'li yıllarda temel değişim olarak kabul edilen bu gelişme, işbirliği anlayışının yalnızca boyut değiştirmesidir. Başka bir ifade ile, 1980

²³ Toker Dereli, "Sosyal Diyalog", **Demokratikleşme Endüstriyel İlişkiler ve Sendikalar**, Birleşik Metal-İş Yayınları. 97/2. s.4.

²⁴ ILO, **World Labour Report**, Geneva, 1995, ss.70-73.

²⁵ Yüksel Akkaya, "Sanayileşmiş Ülkelerde Emek Sermaye İşbirliği ve Makro Ekonomik Gelişmeler", **İktisat Dergisi**, S:370-371, Ağustos-Eylül 1997, s.63.

²⁶ TISK, ss.20-23.

²⁷ Meryem Koray, **Değişen Koşullarda Sendikacılık**, İstanbul, 1994, ss.70-71.

sonrasında endüstri ilişkileri sisteminde işbirliği anlayışı üçlü yapıdan uzaklaşarak, işçi-işveren arasında ve işyeri seviyesinde ağırlık kazanmaya başlamıştır²⁸. Böylece gelirler politikasının başarı anahtarı şeklinde de tanımlayabileceğimiz sosyal diyalog ve işbirliği, makro alandan mikro alana kayma göstermiştir. Ancak yine de Avrupa'nın birçok ülkesinde üçlü diyalog ve anlaşma örnekleri görülürken, Ekonomik ve Sosyal Konseyler kurumsal bir özellik göstermektedir²⁹. Dolayısıyla gönüllü gelirler politikası, kurumsal iş piyasasına sahip birçok Batı Avrupa ülkesinde başarıyla uygulanmaktadır.

SONUÇ

Tam istihdamı ve fiyat istikrarını sağlayabilmek amacıyla uygulanan gelirler politikası, özellikle ücret ve fiyat denetimleri üzerinde durmaktadır. Ancak ülkelerin ekonomik ve sosyal sistemine ve işçi-işveren kuruluşlarının yapısına bağlı olarak, uygulanan gelirler politikaları da farklılık göstermektedir. Örneğin, toplumsal etkinlik yerine pragmatik hedeflere ve toplu pazarlıktaki kazanımlara önem veren bir sendikacılık anlayışının olduğu A.B.D.'de, özellikle Nixon döneminde, kanuni gelirler politikasına ağırlık verilmiştir. Ancak toplumsal refahı amaçlayan ve siyasal etkinliklerde bulunan bir sendikal yapılanmaya ve kurumsallaşmış bir sosyal diyalog sürecine sahip Batı Avrupa'da, ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde, sosyal taraflar büyük bir sorumluluk üstlenmektedir. Bu nedenle birçok Batı Avrupa ülkesinde, kanuni gelirler politikasından ziyade gönüllü gelirler politikaları uygulanmaktadır.

Kanuni gelirler politikası, kısa dönem içinde başarıya ulaşırsa dahi, uzun dönemde ekonomik istikrarı sağlayamamaktadır. Fiyat ve ücretlerin sun'i bir şekilde sınırlan-

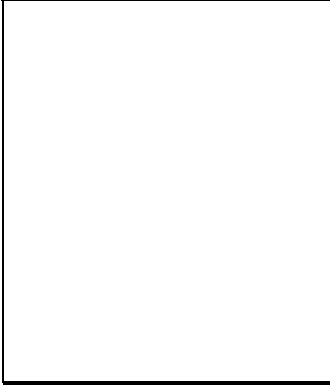
dırılması, piyasanın doğal işleyişini bozmakta ve enflasyonist beklentileri arttırmaktadır. Bu nedenle gerek makro, gerekse mikro düzeyde sosyal diyalog sürecinin işlediği ekonomilerde, sosyal taraflar 'kendilerini frenleme politikası' uygulayarak ve karşılıklı fedakarlıklarda bulunarak, ekonomik ve sosyal istikrarın sağlanmasında büyük rol oynamaktadırlar.

Bu nedenle ülkemizde Ekonomik ve Sosyal Konsey, bir an önce yasayla düzenlenerek demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır. Çünkü tüm menfaat gruplarının görüşlerini açıkça ifade edebilecekleri demokratik platformlar oluşturulmadığı sürece yapılan her girişim sonuçsuz kalacaktır. Ekonomik ve Sosyal Konsey, bir yasayla işlerlik kazandığı takdirde hem çalışma barışının sağlanmasında, hem de milli gelirler ve ücret politikasının uygulanarak ekonomik istikrarın temin edilmesinde büyük bir rol oynayacaktır.

²⁸ Ahmet Selamoğlu, İşçi Sendikacılığının Gücündeki Değişim (Gelişmeler-Nedenler-Eğilimler), Ankara, 1995, s.33.

²⁹ TİSK, ss.10-24.

21. YÜZYILIN EŞİĞİNDEKİ DEV OLUŞUM: EURO VE MUHTEMEL ETKİLERİ

Prof. Dr. A. Can Tuncay

Dünya 21. Yüzyıla girmeye sadece bir yıl kala yeni bir para birimi ile tanışıyor: EURO. Avrupa Parlamentosu 02.05.1998 günü yaptığı olağanüstü toplantıda İngiltere, Danimarka, İsveç ve Yunanistan dışındaki 11 AB üyesi ülkenin ekonomik ve parasal birliğe geçişini onayladı. Böylece Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İrlanda, Finlandiya, Avusturya, İspanya ve Portekiz 01 Ocak 1999 dan itibaren ortak para birimi EURO'ya geçmiş olacak. Bu tarihten itibaren bu ülkelerin ulusal para birimleri ile EURO arasındaki pariteler yürürlüğe girecek, kambiyo işlemleri EURO'ya dönüşecek, yeni kamu borçlanmaları EURO cinsinden olacak, para politikası Avrupa Merkez Bankası tarafından yönetilmeye başlanacak, bankalar ve merkez bankaları EURO üzerinden işlem yapmaya başlayacaklardır. Böylece dünya ticaretinde dünyanın en güçlü parası Amerikan doları karşısına şimdilik onun kadar olmasa bile ona yakın güçte yeni

bir para birimi çıkmış olacaktır. Bazılarının deyimiyle Avrupa "Euroland" olacaktır. 8. Yüzyılda Frank İmparatoru Charlemange'nin ve haleflerinin daha sonra Napoleon'un, Hitler'in silah zoruyla yapamadığı Avrupa'yı birleştirme fikri, 21. Yüzyılın eşliğinde EURO ile hem de barışçı bir biçimde gerçekleşmek üzere. Ne var ki milenyumun (bin yılın) belki de en önemli olayı sayılabilecek bu oluşumun başarı kazanıp kazanmayacağı henüz belli değildir. Bunu zaman gösterecek. Eğer başarı kazanırsa şimdilik dışarıda kalmayı yeğleyen B. Britanya, İskandinavya ve gelecek on yılda Doğu Avrupa'nın büyük bölümünü mıknaş gibi kendine çekeceği kesindir. Başarısızlık halinde ise sonuçlarının çok kötü olacağı ve dünya finans sistemlerini kasırga gibi sarsacağı ve Avrupa'nın belki de hiç birleşmeyecek bir şekilde birbirine düşeceği hiç uzak bir ihtimal değildir.

1. EURO öncesi gelişmeler:

a) ECU öncesi: Avrupa kıtasında devletler arasında kullanılabilir ortak bir para birimi çıkarma düşüncesi M.S. 286-301 arasında Roma İmparatorluğunu yönetmiş Diocletianus'a kadar gider. Ancak o tarihten günümüze kadar ki tüm girişimler başarı kazanamamıştır (Bak. Newsweek November 98-February 99"EUROLAND", s.6-7). Nihayet 1972 yılının Nisan ayında AB üyesi ülkelerin merkez bankaları (Yunanistan hariç) ekonomik şartlar ve piyasada yaşanan gelişmeler nedeniyle ülkelerin ulusal paraları arasındaki kur dalgalanmalarını sınırlayıcı bir sistem kabul ettiler. "Tüneldeki Yılan" olarak adlandırılan ve sabit kur çizgisinin (artı-eksi % 2.5 luk marjın) dışına çıkan ülkeleri çizgiye döndürmek için merkez bankalarının müdahalesine dayanan bu sistem, marjın zaman içinde büyümesi ve ard arda ülkelerin ayrılmasıyla 1978 yılında başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Bak. Tekinalp/Tekinalp, Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul 1997, s.545-546)

b) Avrupa Para Birimi (ECU): Bunun üzerine yeni bir ortak para sistemi kurulması için Almanya ve Fransa'nın girişimiyle başlatılan plan (Avrupa Para Sistemi) 01 Ocak 1979 da yürürlüğe girmiştir. APS nin amacı üye ülkelerin ulusal paraları arasındaki kur dalgalanmalarını sınırlamak ve bunu sağlamak için ortak hesap birimi olarak hizmet görmek üzere yapay bir para birimi yaratılmıştır. Adına ECU denilen (EUROPEAN Currency Unit) bu para biriminin resmi tedavülü yoktur. ECU üye ülke paralarının ekonomik ağırlıklarından oluşmuş bir para sepetidir. Ülke paralarının ekonomik ağırlıkları ise ülkenin gayrisafi milli hasılası, topluluk içi ticaretteki payları gibi sayısal göstergelerden oluşmaktaydı. Bu şekliyle ECU ülkeler arası para değişimlerini sabitleştiren, ülkeler arası para işlemlerinde hesap birimi olarak çalışan yapay bir paradır. İşte bu aşamadan sonra ortaya resmi tedavülü olan fiziki bir para çıkarılması fikri ortaya çıktı. Dönemin Komisyon Başkanı Jacques Delors üç aşamalı bir süreç içinde parasal birliğe gidilmesini öneren bir rapor hazırlattı (1989). Böylece Avrupa Para Sistemi yerini Avrupa Para Birliğine (European Monetary Union) kısa adıyla EMU'ya bıraktı.

2. EURO'nun Oluşumu:

APS baştan itibaren birleşik Avrupa parasının yaratılması yolunda geçici bir çözüm olarak tasarlanmıştır. (B.von Maydell. EURO'nun İş ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Sonuçları (çeviren: T. Centel, MERCEK Ekim 1998, s. 36 vd.). EURO'ya doğru kesin adım 07.02.1992 de MAASTRICHT'te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ile atılmıştır. Bu antlaşmanın 109 bent J3 ve 4. maddesine göre 01.01.1999 da geçilecek bu süreç yani APB (EMU) üç aşamada gerçekleşecektir.

a) Birinci aşama: 01.07.1990-31.12.1993 arasını kapsayan birinci aşamada her üye ülke 01.01.1994 tarihine kadar sermaye hareketlerine ilişkin kısıtlamaları ve kamu kurumlarına ve yerel idarelere tanıdıkları ayrıcalıkları kaldıracak, üye ülkelerin ekonomik politikalarının yakınlaştırılmasına ilişkin önlemler alınacak bunları sağlamak için de 12 üye ülkenin merkez bankaları işbirliği yapacaktır.

b) İkinci aşama: 01.01.1994-01.01.1999 arasını kapsayan ikinci aşamanın özelliği APS nin işleyişini ve ECU'nun gelişimini gözeterek Avrupa Para Enstitüsünün kurulmasıdır. Frankfurt'ta çalışmalara başlayan APE'nin görevi para birliğine geçişin alt yapısını hazırlamaktır. APE daha sonra (01.01.1999 dan itibaren) yerini Avrupa Merkez Bankasına bırakmıştır. Bu aşamanın sonuna kadar ülkeler APB ne katılma iradelerini açıklayacaklar ve bunun için getirilen kriterlere uyacaklardır. 2-3 Mayıs 1998 tarihli Avrupa zirvesinde APB ne girecek ülkeler belirlenmiş, Haziranda da Avrupa Merkez Bankası yönetim kurulu ve başkanı seçilmiştir. Bir üye ülkenin APB ne girebilmesi için bazı kriterler öngörülmüştür. O ülkenin kamu açıklarının gayri safi milli hasılanın %3 ünü, kamu borcunun da %60 ını aşmaması ayrıca o ülkenin enflasyon ile uzun vadeli faiz oranları en az enflasyona sahip üç üye ülke uygulamasının 1.5 ve 2 yüzde puanı içinde olması gibi şartlardır (Bak. Tekinalp/Tekinalp, 547-548). Bu kriterleri Yunanistan dışında kalan diğer ülkeler 31.12.1997 itibarıyla yakalamışlarsa da B. Britanya, Danimarka ve İsveç şimdilik APB dışında kalmayı yeğlemişlerdir. Bu ülkelerin şimdilik dışarıda kalmayı tercih etme-

lerinin başlıca iki nedeni vardır. Siyasi ve ekonomik. Siyasi neden tarihi ve sosyal şartları itibarıyla bu ülkeler APB uğruna ulusal egemenliklerinden feragat etmeyi içlerine sindirememiş olmalarıdır. Ekonomik neden ise yüksek yaşam ve sosyal güvenlik standardına sahip olan bu ülkeler APB daha doğrusu bir bilinmeyen için bu standardı düşürmek istemiyorlar. Ancak EURO'nun başarılı olması halinde bu ülkelerin uzun süre dışarıda kalmayı yeğleyeceklerini düşünmek zordur. Norveç ise değil APB ne Avrupa Birliğine bile girmeyi yüksek yaşam standardını ve ekonomik avantajlarını tehlikeye düşürür düşüncesiyle vaktiyle reddetti. Gerçekten 4 milyon nüfusa sahip olan bu ülke Kuzey Denizinden elde ettiği büyük petrol geliri ve rakipsiz balıkçılık filosu ile dünyanın en yüksek fert başına milli gelirine sahip ülkelerinden biridir. Para Birliğinin kabulüne ilişkin hükümleri tamamlayıcı nitelikte olmak üzere bu aşamada iki de Konsey Tüzüğü çıkarılmıştır (Bak. Von Maydell, S.36).

c) Üçüncü aşama: Avrupa Para Birliğinin üçüncü ve son aşaması 01 Ocak 1999 dan itibaren yürürlüğe girmiş olup EURO nun AB içinde tek para olarak kabul edildiği ve tedavül ettiği ve Avrupa Merkez Bankasının tam yetki ile faaliyete geçtiği aşamadır. AT Antlaşmasının 109 g maddesine göre üçüncü aşamanın başlaması ile birlikte yeni para biriminin değeri "geri dönülemez" biçiminde belirlenmiş olacaktır. Bu aşama da iki kademedede gerçekleşecektir.

01.01.1999-31.12.2001 arasını kapsayan birinci kademedede (buna geçiş dönemi deniyor) Konsey tarafından oybirliği ile alınacak kararla kambiyo kuru belirlenecek ve kambiyo hukukuna ilişkin tüzük yürürlüğe konacaktır (von Maydell, s.37). 01 Ocak 1999 tarihinden itibaren EURO tüm işlemlerde bağımsız para olarak kullanılmaya başlayacak fakat bu dönemde EURO henüz nakit olmayan para niteliğinde kalacaktır. Merkezi Frankfurt'ta bulunan Avrupa Merkez Bankası göreve başlayacak ve Avrupa para ve kambiyo politikası AMB tarafından yönetilecektir. Devletlerin ulusal merkez bankaları AMB'nin direktiflerini uygulayan şubelere dönüşeceklerdir. Ulusal kağıt paraların EURO kağıt paraları ile değişimi başlayacaktır. 01 Ocak 2002 - 01 Temmuz 2002 arasını kapsayan

ikinci ve son kademedede EURO kağıt ve madeni paraları kesin olarak tedavüle girecek ve ulusal kağıt ve madeni paralar tedavülden çekilmiş olacaktır. 01 Temmuz 2002 tarihinde EURO'ya geçiş süreci tamamlanmış olduğundan ulusal kağıt ve madeni paralar bu tarihten itibaren yasal ödeme aracı olma niteliklerini kaybedeceklerdir. Böylece HFI, DM, FF gibi paralar artık müzelerde görülebilecektir.

3. EURO'nun Muhtemel etki ve sonuçları:

a) Genel Olarak: EURO'nun tedavüle girmesiyle Avrupa 6 trilyonluk ekonomisi ve 300 milyon kişiyi içine alan dev ve tek bir Pazar haline gelecektir. EURO'nun doğuşu kuşkusuz tarihi bir olay. Ancak EURO'nun sadece AB de yaşayanların ekonomik yaşamını etkileyeceğini düşünme yanlış olur. Çünkü EURO ekonomik olmaktan çok siyasi bir girişimdir (Ali Tigrel, EURO ve Avrupa Birliği, MERCEK Ekim 1998, s.30). Çünkü esas amacı Avrupanın siyasi birliğini sağlamaktır. EURO'nun Ekonomik getirisi politik getirisinin gerisinde kalacaktır (Economist Dec.5.1998, s.109).

Dünya kamuoyunda en çok tartışılan husus EURO'nun başarılı olup olamayacağıdır. Aslında EURO'nun başarılı olabilmesine ciddi bazı engeller bulunmaktadır. Bunların başında AB'nin karşı karşıya bulunduğu işsizlik sorunu gelmektedir. İşsizlik ülkelerin kamu harcamalarını arttırmakta, bütçe açıklarının aşağı inmesine engel olmaktadır. Çalışma hayatı Avrupa'da henüz istenildiği esneklikte değildir. Bu da işgücü maliyetini arttırmaktadır. Tüm Avrupa'da tek para birimi uygulanacağından işgücü ucuz olan ülkelere pahalı olan ülkelere işgücü akımı hızlanırken üretim maliyeti pahalı olan ülkelere ucuz olan ülkelere gidecek sermaye bu oluşumu dengeleyecekmiş gibi görünürse de kısa dönemde bazı ekonomik şoklar yaşanabilir. Ayrıca tek para birimine genelde halklarca pek sempatik bakıldığı da söylenemez. AB genelinde son kamu oyu yoklamalarına göre halkın yarısının EURO'ya sıcak bakmadığı anlaşılıyor (Tigrel, s.30). Ayrıca hiç denenmemiş bir para birimi olduğu için piyasalarda bir süre kuşku ve belirsizlik hüküm sürecektir. Üye ülkelere ait devlet ve sektör bonolarının birdenbire eşdeğer hale gelmesi beklenmemelidir. Ne olacağını

görmek isteyen merkez bankalarının yabancı para rezervlerini birdenbire azaltması da beklenmemelidir (Economist Nov. 14 1998, s.107-108). Diğer bir sorun da EURO'ya geçen AB üyesi ülkelerle birliğe şimdilik girmeyen ülkeler arasında parasal ilişkilerin ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, AMB'nin aldığı kararlarda bu ülkeleri de hesaba katması gerekip gerekmeyeceğidir (Economist, Dec.5, 1998, s.110; Economist April 11, 1998, EMU Survey, 12 vd.). Bir diğer sorun da faiz oranlarındaki değişimlere ekonomik ve finansal durum ve şartları birbirinden bir ölçüde farklı olan üye ülkelerin nasıl tepki göstereceğidir. Çünkü aynı para birimine geçilecek her ülkenin vergi sistemi bir ölçüde birbirinden farklı olacaktır. Avrupa sosyal güvenlik sistemlerini çıkmaza sokan oldukça cömert sosyal güvenlik yardımlarını kısmak zorundadır. Ancak çoğunlukla sosyal demokrat hükümetlerce yönetilen bugünkü Avrupa'da bunun nasıl gerçekleştirileceği de ayrı bir sorudur.

Bu çerçevede EURO'nun başarısızlığının sonuçları başarısının getireceği kazançlardan çok daha büyük kayıplar getirebilir. Avrupa Birliği fikri bir daha kolay kolay geri gelmeyecek ölçüde solar gider. Üye ülkeler bu sonuçtan birbirlerini suçlamaya başlarlar, dostluklar bozulur, millî duygular yeniden ön plana çıkar. Örneğin Almanya İspanya'yı enflasyonla, İspanya da Almanya'yı işsizlikle yeterince mücadele etmemekle suçlar (EUROLAND, s.20). Bu gelişmeden ekonomilerini düzeltme savaşı veren doğu Avrupa ülkeleri ve Rusya da olumsuz yönde etkilenir.

Bazı çevreler EURO'nun Amerikan dolarına rakip olacağını bu nedenle ABD'nin bu oluşuma endişeyle baktığını iddia etmektedirler. Aslında EURO'nun doların en büyük rakibi olacağı kesinse de bunun olumsuzluklara yol açacağı iddiaları pek doğru görünmemektedir. Tam tersine, doların karşısına ikinci bir güçlü para sisteminin çıkması ABD'nin ihracatını olumlu yönde etkileyecektir. Çünkü dolar dünyadaki en güçlü para birimi olmakla ekonomik ve siyasi kriz dönemlerinde yaşanan Dolara hücum, doların paritesinin artmasına bu da ihracatın olumsuz yönde etkilenmesine yol açmaktadır. EURO ABD'nin Avrupa ile ticari ilişkilerini daha kolaylaştırıp artıracak bir etki yapacaktır.

tır. Parasal birlik AB ile ABD arasındaki ticari ve ekonomik işbirliğini güçlendirecektir. Deutsche Bankın American Bankers Trust'ı geçenlerde 1.8 milyar dolara satın almasında görüleceği gibi. O halde EURO'nun başarısızlığı Avrupa'yı siyasi kaosa sürükleyebileceğinden bu ABD'nin işine gelmez (EUROLAND, s.20).

b) EURO'nun ekonomik etkileri: EURO'nun yürürlüğe girmesiyle liberal ekonomik düzenin kamçılanacağı, serbest rekabet ortamının kolaylaşacağı, değişik ülkelerdeki şirketler ve bankalar arasında birleşmelerin ve evlenmelerin artacağı (UBS, Bayerische Hypovereinsbank, Uncredito Italiano ya da Swissair, Austrian Airlines, Sabena gibi şirketler arası birleşmelerde olduğu gibi) sermayenin daha ucuz ücret, yüksek verim alanlarına akacağı ileri sürülmektedir. Kısa vadede faizlerin düşmesi, uzun vadede sıkı para politikası uygulanması beklenmektedir.

Tek para sistemi ticari işlemlerin maliyetini azaltacak, para değişimlerinde belirsizliği, eşitsizliği ortadan kaldıracaktır. Üye ülkeler ekonomik sıkıntılarla baş edebilmek, ihracatı artırabilmek, işsizliği azaltabilmek, işçilik maliyetini ucuzlatabilmek, kısacası ülkenin rekabet gücünü arttırabilmek için devalüasyon yapma imkanından yoksun kalacaklardır. Kur riskleri ve kambiyo işlem maliyeti ortadan kalkacağı için dış ticaret olumlu yönde etkilenecek, böylece Avrupa bütünlüğünü kolaylaştıracaktır.

Ulusal paralara göre ayarlanmış tüm cihazlar, makinalar değişecek, kredi kartları EURO'ya göre programlanacaktır. EURO dünya ticaretinde egemen bir konumda olan doların yanında ikinci bir alternatif olarak ortaya çıkacaktır. Dünya Merkez bankalarının yabancı döviz rezervlerinin %57'sini dolar %22.4'ünü ise Avrupa paraları oluşturmaktadır. Bu rezervler EURO lehine değişecektir (Economist Nov. 14, 1998, s.108). Bir trilyon dolar civarında uluslararası yatırım dolardan EURO'ya kayacaktır.

EURO dan beklenen en büyük yararın makro değil, mikroekonomik düzeyde olması beklenmektedir. Yani işlemlerde kur

farkından doğan zararlar, masraf ve komisyon hatta gecikmelerden doğan değişkenlikler ortadan kalkacak, fiyat karşılaştırmaları kolaylaşacaktır. Bundan en çok bireyler kazançlı çıkacaktır (Economist Oct. 24, 1998, s.107).

Avrupa Para Birliğinin zengin kuzeyden çok fakir güneyin işine yarayacağı öne sürülmekte çünkü AB de öteden beri gelir fazlası olan ülkelerden ya da bölgelerden gelir azlığı olan ülkelere ya da bölgelere finansal destek sağlamaktadır. Ancak buna karşı bir varsayım da ABD örneği ile verilmektedir. Nitekim ülkenin kuzey güney diye bölünmesine engel olmayı amaçlayan Amerikan iç savaşının ardından 120 yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen ABD de aynı dili konuşan, hemen hemen aynı kültüre sahip güney eyaletleri kuzey eyaletleri gibi zengin görünüşlü değildir. Hala güney kuzeyin zengin bankaları ve holdinglerinin güdümündedir. Örneğin bir Missisipi bir Visconsin'e benzemez (EUROLAND, s.16).

c) İş ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Etkileri:

Avrupa'nın tek para birimine girmesi rekabet ortamını kızıştıracağından ister istemez işçilik maliyetlerinin düşmesine yol açacaktır. Bunun için ülkelerde uygulanmakta olan kıdem tazminatı ve işsizlik yardımı oranları aşağı çekilecek, daha fazla esnek işgücüne talep artacak, işçi +alımı ve çıkartılmasını sınırlayan kurallar gevşetilecektir. Asgari ücretin ve vergilerin indirilmesi gerekmektedir. Ücretlerin yüksek olduğu ülkelerdeki yatırımlar bunun daha düşük olduğu ülkelere akacak ortak para birimi ücret ve diğer çalışma koşullarındaki farklılıkların azaltılmasına yol açacaktır. Bu gelişmelerin işçi sendikaları için bir tehlike oluşturduğu söylenebilir. Tüm hizmet akitlerinde ve toplu iş sözleşmelerindeki ulusal para ile ifade edilen hükümler değişecektir. Geçiş döneminde (01.01.1999 - 01.07.2002) EURO yanında ulusal para da tedavüle olacağı için borçlu (işveren) ulusal para olarak ödeme hakkını koruyacaktır. Aynı şekilde işçi de ücretinin ulusal parayla ödenmesini (geçiş döneminde) isteyebilir.

Ayrıca EURO'ya geçiş işlemlerinin masraflarını işçilerin mi yoksa işverenlerin mi ödeyeceği bir sorun olarak ortaya çıkabilecektir (von Maydell, s.38-39). EURO'ya tam olarak geçildikten sonra da işçi- işveren arasındaki sözleşmelerde değer koruma kayıtlarının kararlaştırılabilmesi (örneğin ödeme yükümlülüğünün dolar ya da İsviçre Frangına bağlanması) mümkündür (von Maydell, s.40).

Sosyal sigorta primlerinin ve sigorta edimlerinin de ulusal paralar yerine EURO'ya çevrilmesi gerekecektir. EURO'nun tedavülü istihdamı olumlu etkileyeceğinden sigorta prim gelirlerinde artma beklenebilir.

d) Türkiye AB İlişkilerine Etkileri:

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler her ne kadar zor bir döneme girdiyse de Türkiye dış ticaretinin %50 sinden fazlasının AB ile yapıldığı unutulmamalıdır. EURO'nun tedavüle girmesi ile fiyatların, ödemelerin ve faturalamanın EURO üzerinden yapılması gerekecektir. Tek kur üzerinden çalışılacağı için AB ile ticari işlemler kolaylaşacak ve ucuzlayacaktır. Ulusal paralar üzerinden açılmış banka hesapları sözleşmelerdeki ulusal para ifadeleri EURO'ya dönüşecektir. AB nin EURO ile birlikte daha fazla esnek bir çalışma yaşamına sahip olacağı ve rekabet gücünün artacağı beklendiği için Türkiye'nin de rekabet gücünü arttıracak önlemler alması, örneğin enflasyonu, işsizliği, üretim maliyetini azaltacak, vergi ve faiz indirimini sağlayacak sosyal güvenlik sistemini düzeltecek önlemler alması zorunludur (Tigrel, s.33-34). Yine de EURO'nun Türkiye için ne çok olumlu ne de çok olumsuz bir etkisi olacağını sanmıyorum. Eskisinden pek farklı bir durum ortaya çıkmayacaktır.

Kısacası 1999 yılı ve gelecek iki yıl EURO için kader yılları olacaktır. EURO'nun başarısı sadece Avrupa için değil dünya için de bir kazanç, başarısızlığı ise dünya ekonomileri için bir tehlike Avrupa Bütünlüğü için bir düş kırıklığı olacaktır. Bekleyip göreceğiz.